

LATVIJAS UNIVERSITĀTES

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

Pirmsskolas skolotājs

KARĪNA CARE

**Metodes latviešu valodas apguvei 3 – 6 gadus veciem bērniem,
kuriem ir cita dzimtā valoda**

Kvalifikācijas darbs

Darba vadītājs

_____	_____Mg.paed_____	_____Inese Barone_____	_____
Akadēmiskais amats	Zinātniskais / akadēmiskais grāds	Vārds, uzvārds	Paraksts

RĪGA 2023

Anotācija

Kvalifikācijas darba autors: Karīna Care

Kvalifikācijas darba nosaukums: Metodes latviešu valodas apguvei 3 – 6 gadus veciem bērniem, kuriem ir cita dzimtā valoda

Kvalifikācijas darba mērķi: Teorētiski un praktiski izzināt metodes darbam ar 3 – 6 gadus veciem bērniem, kuriem latviešu valoda nav dzimtā valoda

Kvalifikācijas darbs sastāv no 3 nodaļām. Pirmā nodaļā ir aplūkota valodas attīstība dažādu teoriju skatījumā, valodas attīstību ietekmējošie faktori un valodas attīstības iezīmes 3 - 6 gadus veciem bērniem.

Otrā nodaļā ir aplūkota latviešu valoda kā svešvaloda, metodes darbam ar bērniem, kuriem latviešu valoda nav dzimtā valoda un Pirmsskolas programmas prasības valodu mācību jomā

Kvalifikācijas darba trešajā daļā ir aplūkots empīriskais pētījums, kurā piedalījās vienpadsmit 3 – 6 gadus veci bērni, kuriem latviešu valoda nav dzimtā valoda. Pētījuma sākumā tika veikts bērnu vērojums un valodas prasmju apguves līmeņa vērtējums, atbilstošo pirmsskolas izglītības mācību programmas sasniedzamajiem rezultātiem. Trīs mēnešu laikā tika veikta regulāra praktiskā pedagoģiskā izmēģinājuma darbība, lai veicinātu latviešu valodas attīstību bērniem, kuriem ir cita dzimtā valoda. Pētījuma beigās tika veikta atkārtota bērnu valodas prasmju apguves līmeņa vērtējums, atbilstošo pirmsskolas izglītības mācību programmas sasniedzamajiem rezultātiem. Pētījuma rezultāti tika analizēti un atpogaļoti 6 tabulās un 6 attēlos. Pedagoģiskās izmēģinājuma darbības rezultātā bērnu valodas prasmju rādītāji paaugstinājās, visiem bērniem, kuri piedalījās pētījumā.

Kvalifikācijas darba apjoms ir 53 lapaspuses. Darbā ir iekļauti 6 attēli, 17 tabulas. 1 pielikums. Izmantotās literatūras skaits – 51 vienības.

Darba galvenie atslēgas vārdi ir: valodas attīstība, 3 – 6 gadus veci bērni, latviešu valodā kā svešvaloda, valodas apguves metodes.

Annotation

Qualification work author: Karīna Care

Qualification work title: Methods for learning Latvian among 3 - 6 years old children who have a different native language

Qualification work goals: Theoretically and practically explore methods for working with 3 – 6 years old children whose native language is not Latvian.

The qualification work consists of 3 chapters. The first chapter examines language development from different theoretical perspectives, language development influencing factors and language development features for 3 - 6 years old children.

The second chapter examines Latvian language as a foreign language, methods for working with children whose native language is not Latvian and Preschool program requirements for language learning area.

The third chapter of the qualification work examines the empirical research, in which eleven 3 – 6 years old children whose native language is not Latvian participated. At the beginning of the research, children's observation and language skills acquisition level assessment were performed, according to the achievable results of the preschool education curriculum. During three months, regular practical pedagogical experiment activity was carried out to promote Latvian language development for children whose native language is different. At the end of the research, a repeated assessment of children's language skills acquisition level was performed, according to the achievable results of the preschool education curriculum. The research results were analyzed and reflected in 6 tables and 6 figures. As a result of the pedagogical experiment activity, children's language skills indicators increased for all children who participated in the research.

The volume of the qualification work is 53 pages. The work includes 6 figures, 17 tables. 1 appendix. Used literature sources – 51 units.

The main keywords of the work are: language development, 3 – 6 years old children, Latvian language as a foreign language, language acquisition methods.

Saturs

Anotācija.....	2
Annotation	3
Ievads.....	5
1. Valodas attīstība	7
1.1 Valodas attīstība teorētiskā skatījumā	7
1.2 Valodas attīstību ietekmējošie faktori	9
1.3 Valodas attīstība 3 - 6 gadus veciem bērniem	12
2. Latviešu valoda kā svešvaloda	14
2.1 Metodes darbam ar bērniem, kuriem latviešu valoda nav dzimtā valoda	16
2.2 Pirmsskolas programmas prasības valodu mācību jomā	19
3. Empīriskā daļa	22
3.1 Pētījuma metodoloģiskais pamatojums	22
3.2 Pētījumā iekļauto bērnu raksturojums	22
3.3 Bērnu valodas prasmju vērtējums pētījuma sākumā	25
3.4 Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība ar bērniem	30
3.5 Bērnu valodas prasmju vērtējums pētījuma noslēgumā	34
Secinājumi	47
Literatūras saraksts	48
1.PIELIKUMS. Galvojums	53

Ievads

Valodas apguve ir ļoti sarežģīts process, ne velti, daudzi zinātnieki ir pievērsušies tās izpētei un mēģinājumiem izskaidrot šo fenomenālo bērnu spēju - iemācīties valodu. Dažas no biežāk apspriestākajām teorijām ir B. F. Skinera biheiviorisma teorija un N. Čomskija natīvistu teorija. Protams, arī Ž. Piažē uzskati par to, ka bērni vispirms attīstās garīgi, tikai tad viņi var apgūt valodu. (Paris, Ricardo, Rymondo 2018) un Ļ. Vigotska pretējais uzskats, ka “Bērna attīstība notiek sociālā kontekstā” (Sebre, Miltuze 2022, 159), respektīvi, vispirms runa ir vērsta uz ārpusi, tikai ap 7 gadu vecumu parādās egocentriskā valoda, kas palīdz bērnam domāt, un tā pakļaujas pieaugušo ietekmei (Lieģeniece 1999, 57). Visas šīs daudzveidīgas un pretrunīgās teorijas ir devušas savu ieguldījumu valodas izpētē. Zinātnieki, joprojām, mēģina rast atbildes uz jautājumiem, kas saistīti ar daudzdimensionālo valodas apguves procesu, jo valoda ir cilvēku ikdienas neatņemama sastāvdaļa. Ar valodas palīdzību cilvēks spēj izteikt savas domas, jūtas un vajadzības. Valoda ir augstākā intelekta izpausme (Montesori 2019, 90).

Mūsdienu ģeopolitiskā situācija ietekmē ģimenes ar bērniem, kā arī izglītības iestādes valstī. Pēc statistikas datiem Latvijā 2023./2024. mācību gadā pirmsskolas izglītības iestādēs bija reģistrēti 97 200 bērni no kuriem krievvalodīgie bērni - 45,8%, citu tautību pārstāvji -1,8%. (Izglītības un zinātnes ministrijas dati, 20). Līdz ar to, ka Latvijā, ir augsts etnisko minoritāšu un divvalodīgo bērnu skaits, ir svarīgi aktualizēt un pētīt metodes, kā palīdzēt šiem bērniem pirmsskolas vidē apgūt valsts valodu, lai bērni spētu veiksmīgāk adaptēties un iekļauties sabiedrībā, socializēties un sasniegt savu potenciālu Latvijā. Tikai zinot valsts valodu bērni spēs būt pilnvērtīgi sabiedrības locekļi. Kvalifikācijas darba autorei šis jautājums ir ļoti aktuāls, jo pirmsskolas iestādes grupiņā, kurā autore strādā ir liels skaits bērnu, kuriem latviešu valoda nav dzimtā valoda. Tas ietekmē ne tikai mācību procesu ikdienā, bet arī mācību ekskursijas, kuru laikā bērni nespēj gūt pilnvērtīgu informāciju no gidiem, savu nepietiekamo latviešu valodas zināšanu dēļ. Tātad, valodas apguve ir cieši saistīta ar bērna akadēmiskajiem sniegumiem un socializēšanās iespējām. Mācību procesam jābūt pakāpeniskam, metodēm - motivējošām, atbilstošām bērna prasmēm un interesēm, prasmju attīstībai par pamatu ņemot bērnu maņas. Šis kvalifikācijas darbs ir svarīgs, jo atgādina skolotājiem, cik ir būtiski zināt, ka tādi faktori kā ģenētika, bērna ģimene, skolas vide, bērna motivācija, u.c. ietekmē valodas attīstību, kā arī, aktualizē nepieciešamību mācību procesā ņemt vērā bērnu valodas attīstības iezīmes dažādos vecuma posmos. “Pirmsskolas izglītības satura īstenošanas mērķis ir zinātkārs, radošs un dzīvespriecīgs bērns, kas dzīvo veselīgi, droši un aktīvi, patstāvīgi darbojas, ieinteresēti un ar prieku mācās, gūstot pieredzi par sevi, citiem, apkārtējo pasauli un savstarpējo mijiedarbību tajā” (Ministru kabineta noteikumi Nr. 716)

Pētījuma objekts: pedagoģiskais process pirmsskolā

Pētījuma priekšmets: 3 – 6 gadus vecu bērnu latviešu valodas apguve pirmsskolas izglītības iestādē

Pētījumā mērķis: Teorētiski un praktiski izziņāt metodes darbam ar 3 – 6 gadus veciem bērniem, kuriem latviešu valoda nav dzimtā

Pētījuma jautājums: Kā veicināt latviešu valodas apguvi 3 – 6 gadus veciem bērniem, kuriem ir cita dzimtā valoda?

Pētījuma uzdevumi:

- Analizēt literatūru pedagoģijā un psiholoģijā, kā arī, analizēt jaunākos pētījumus par valodas attīstību
- Veikt bērnu vērojumu un bērnu prasmju vērtēšanu
- Praktiskā pedagoģiskā darbībā attīstīt bērnu latviešu valodas prasmes
- Apkopot pētījuma rezultātus un veikt secinājumus.

Pētījuma metodes:

- Teorētiskā pētīšanas metode
- Empīrisks pētījums, kas iekļauj pedagoģisko bērnu novērošanu, pedagoģisko izmēģinājuma darbību un iegūto datu apstrādi

Pētījuma bāze: Pierīgas privātā M. Montesori pirmsskolas izglītības iestāde “X” , 11 pirmsskolas vecuma bērni, kuru dzimtā valoda nav latviešu

1. Valodas attīstība

1.1 Valodas attīstība teorētiskā skatījumā

Valoda – šķiet kaut kas pašsaprotams, tā mums ir visapkārt, jebkurā ikdienas situācijā, vai tā būt saruna ar mīļajiem, vai ēdiena pasūtīšana restorānā. Valoda ir mūsu saziņas veids ar apkārtējo pasauli. Valodai ir milzīga nozīme cilvēku dzīvē. “Valoda ir kādas cilvēku grupas vienprātības izpausme, ko saprot ierobežots zinātāju loks. Tas ir kolektīvs domāšanas instruments. Valoda aug līdztekus cilvēku domāšanai” (Montesori 2019, 89). Valoda ir augstākā intelekta izpausme (Montesori 2019, 90). Ar valodas palīdzību cilvēks spēj izteikt savas domas, jūtas un vajadzības. Valodas nozīmi cilvēku dzīvē var raksturot pēc funkcijām, ko tā veic:

- komunikatīvā jeb saziņas funkcija;
- nominatīvā jeb nosaucošā funkcija;
- kognitīvā jeb izziņas, domāšanas funkcija;
- apelatīvā jeb ietekmējošā funkcija;
- emocionālā jeb jūtu izteikšanas funkcija;
- kultūras veidošanas, glabāšanas un tālāk nodošanas funkcija;
- etniskās un sociālās kopības uzturēšanas funkcija. (Kalnača, Lokmane 2023)

Jau kopš seniem laikiem cilvēkus, īpaši dažādu jomu zinātniekus, valodniekus, psihologus ir interesējusi valodas attīstība. Cilvēces attīstības gaitā tika veikti neskaitāmi pētījumi un eksperimenti valodas jomā. Nereti, viena teorija apstrīdēja citu, savukārt, citas viena otru papildina. Šajā nodaļā aplūkosim dažas populārākās valodas teorijas.

Viena no pazīstamākajām teorijām, kura apskata valodu ir *biheiviorālā teorija*. Saskaņā ar šo teoriju bērni atdarina dzirdēto runu (Chaparro – Moreno, Justice, Logan, Purtell 2019). *Beress Federiks Skinners* (Burrhus Frederic Skinner) uzskatīja, ka bērns valodu mācās no pozitīvajiem pastiprinājumiem un pieaugušo runas atdarināšanas. Pēc B. F. Skinera pieejas bērniem nav nepieciešamības iesaistīties valodas apgūvē, pilnīgi pietiek tikai ar ārējiem stimuliem, jo bērnam ir iedzimta spēja mācīties un to viņš arī dara, lai apgūtu valodu. (Paris, Ricardo, Rymondo 2018)

Naoms Čomskijs (Naom Chomsky) uzskatīja, ka bērnam ir iedzimtas spējas mācīties valodu. Šī amerikāņu profesora izveidotā *natīvistu teorija* apgalvo, ka cilvēki piedzimst ar iedzimtu valodas spēju, kas ir ieprogrammēta smadzenēs, spēju saprast valodas pamatstruktūru.

N. Čomskijs uzskatīja, ka “valodas attīstība ir kā izolēts kognitīvās dabas fenomens, kas neatrodas ciešā sadarbībā ar citām bērna kognitīvās sfēras struktūrām” (Tomele 2022).

Žans Piažē (Jean Peaget) bija psihologs un filozofs, kurš pētīja bērnu intelektuālo attīstību, bija kognitīvisma teorijas piekritējs. Ž. Piažē apgalvoja, ka bērns valodas apguvē izmanto gan asimilāciju (process, kad jauno pieredzi iekļauj jau esošo darbību vai priekšstatu shēmu ietvaros), gan akomodāciju (process, kad veido jaunas darbības un priekšstatu shēmas, lai pielāgotos jaunai videi) (Paris, Ricardo, Rymondo 2018). Piažē uzskatīja, ka bērniem vispirms ir jāattīstās garīgi, tikai tad viņi var apgūt valodu. (Paris, Ricardo, Rymondo 2018). Bērna kognitīvajai attīstībai ir būtiska nozīme valodas attīstībā. Ž. Piažē novēroja trīs gadus vecu bērnu sarunāšanos vienam ar otru un secināja, ka viņi visi runā katrs par savu tēmu – veidojās kolektīvais monologs. No pētījuma Ž. Piažē secināja, ka bērnu valoda šajā vecumā ir egocentriska, jo viņu domāšana ir egocentriska un tas parādās bērnu valodā (Sebre, Miltuze 159). No četrus līdz septiņu gadu vecumam vārds kļūst par nosauktās lietas simbolu, valodai ir sociāla un egocentriska funkcija (Lieģeniece 1999, 57).

Leva Vigotska (Lev Vygotsky) uzskati atšķīrās no Ž. Piažē teorijas. “Bērna attīstība notiek sociālā kontekstā” (Sebre, Miltuze 2022, 159). Respektīvi, vispirms runa ir vērsta uz ārpusi, lai bērns spētu komunicēt ar apkārtējiem cilvēkiem, tikai tad, kad bērns ir sasniedzis aptuveni septiņu gadu vecumu viņa runa sāk kļūt egocentriska, viņš spēj “iekšēji” pats ar sevi prātā pārrunāt kādu nozīmīgu jautājumu. Tātad, pēc L. Vigotska domām, egocentriskā valoda palīdz bērnam domāt, tā pakļaujas pieaugušo ietekmei (Lieģeniece 1999, 57).

Mūsdienās, zinātnieki uzskata, ka cilvēka smadzeņu un valodas attīstība patstāvīgi mijiedarbojas. “Bērna agrīnā apkārtējās runas uztvere ietekmē smadzeņu attīstību, savukārt, smadzeņu attīstība - sinapšu veidošanos” (Sebre, Miltuze 2022, 159). Kā arī ir manījies uzskats, līdz kādam vecumam (aptuveni 17 gadi) samērā viegli ir iemācīties kādu citu valodu.

Pēc autores domām, neskatoties uz to, cik atšķirīgas var būt šīs teorijas, tomēr visas vieno viens kopīgs mērķis – tās palīdz izprast cilvēku savstarpējo saskarsmi, spēju paust savas domas, jūtas, tās palīdz apzināties un izprast neatņemamo valodas nozīmi cilvēku dzīvē un attīstībā.

Pirmsskolas vecuma bērnu valodas attīstība ir ļoti nozīmīgs rādītājs gan skolotājiem, gan vecākiem, gan nepieciešamības gadījumā arī speciālistiem. Vērojot un analizējot bērna valodas prasmes var gūt priekšstatu par bērna kognitīvajām, emocionālajām, sociālajām, kā arī akadēmiskajām prasmēm. Piemēram, ja ir aktuāls jautājums par to vai bērns ir gatavs skolai, vai arī, ir novērots, ka bērns neiesaistās kopīgās rotaļās ar vienaudžiem, u.c. pieaugušajiem ir vērts pievērst uzmanību bērna valodas prasmēm. Tādēļ, lai vairāk izprastu valodas attīstību bērniem, 2. nodaļā aplūkosim valodas attīstības ietekmējošos faktorus.

1.2 Valodas attīstību ietekmējošie faktori

Bērnu valodas un runas attīstību ietekmē tādi faktori kā, ģenētika, vide, kultūra, kurā bērns aug, sociālā mijiedarbība ar apkārtnējiem cilvēkiem, kā arī, bērna motivācija un individuālās bērna iemaņas un prasmes. “Normālas attīstības apstākļos bērna valodas apguve jau no pirmajām dzīves dienām ir tikpat pašsaprotama kā jebkura cita viņa bioloģiskās un sociālās attīstības parādība” (Šalme 2011, 20). Jau embrija vecumā bērns sāk apgūt mātes valodu (Molly 2013). Vašingtonas universitātes un Klusā okeāna Luterāņu universitātes pētnieki atklāja, ka pēdējās 10 grūtniecības nedēļas bērni klausās savas mātes runājam, un piedzimstot jaundzimušie var atšķirt savas dzimtās valodas skaņas no svešvalodas skaņām, līdz ar to, esot prenetālā periodā bērni jau apgūst valodas iezīmes (Moon, Lagercrantz, Kuhl 2012). Kognitīvās neirozinātnes pētnieka Eino Partanena un viņa kolēģu pētījumā tika atklāts, ka esot dzemdē, bērna smadzenes ne tikai mācās vairākkārt dzirdētās skaņas, bet arī atpazīst vārdus un to variācijas (Gail 2022). Bērna valodas un runas attīstība ir ļoti sarežģīts process, kura laikā ir jāapgūst daudzas prasmes un iemaņas. Augot lielākam, bērns ik dienu attīsta savu valodu. “Smadzeņu nobriešana un valodas attīstība ir cieši saistīta” (Sebre, Miltuze 2022 161). Pēc autores domām, tas, ka jau 22. – 23. gestācijas nedēļas laikā auglis spēj atpazīt skaņas un garšas, pierāda, ka valoda cilvēka dzīvē ir ļoti nozīmīga, jo atrodoties mātes miesās bērnam attīstās dzīvībai nepieciešamās īpašības (Charlotte Lozier Institute 2023). Kā jau augstāk kvalifikācijas darba autore minēja, valodas attīstību ietekmē daudzi faktori, turpinājumā aplūkosim tos sīkāk.

Kā pirmo valodas ietekmējošo faktoru autore vēlas minēt tieši *ģenētisko faktoru*. Pētījumi un eksperimenti ar dvīņiem, ir snieguši neatsveramu ieguldījumu valodas izpētē, jo dvīņi dala savu ģenētisko materiālu līdz pat 100% (piem. identiskie dvīņi), tādējādi pētījuma rezultāti ir maksimāli objektīvi. Pētījums atklāja, ka identiskie dvīņi ir tendēti uz līdzīgākām valodas spējām salīdzinājumā ar citiem brāļiem un māsām. Tas pierāda ģenētikas nozīmi valodas attīstībā (Bishop, Laws, Adams, Norbury 2006). Dvīņu pētījumi ir atklājuši, ka ģenētiskie faktori var ietekmēt ne tikai prasmju līmeni, bet arī valodas attīstības ātrumu, kā arī jūtību pret vides ietekmi (Klein 2010).

Nereti, skolotāji savā darbā novēro, ka ir bērni, kuri apgūst valodas prasmes daudz raitāk kā citi, neskatoties uz to, ka viņiem ir līdzīga dzīves pieredze un vide, kurā viņi aug un attīstās. Zinātnieki šo izskaidro ar to, ka cilvēku populācijā ir sastopami dažādu gēnu variācijas. Pētnieki ir identificējuši konkrētus gēnus, kuri ir iesaistīti valodas attīstībā, kā arī izpētījuši kā šie gēni ietekmē smadzeņu struktūru un funkciju, kā arī, runas un valodas apstrādi. Piemēram, FOXP2

gēns ir DNS sastāvā, tas palīdz cilvēkiem mācīties runāt un saprast valodu. Ja ir novērojamas kādas izmaiņas šajā gēnā, tad bērnam rodas problēmas ar runu un valodas lietošanu (Fischer, Scharff 2009). Ne tikai pētījumi ar cilvēkiem un to gēniem palīdz rast izpratni par gēnu ietekmi uz valodas attīstību, bet arī pētījumi ar dzīvniekiem. Piemēram, FOXP2 gēns ir līdzīgs vairākiem dzīvniekiem, un tas ir aktīvs tieši tajās pašās smadzeņu daļās kā tas ir cilvēkiem. Līdz ar to, pētījumi ar dažādiem dzīvniekiem, piemēram, putniem un pelēm, var palīdzēt pētniekiem iegūt vairāk informācijas par to, kā konkrētais gēns palīdz cilvēkiem apgūt jaunas prasmes. Piemēram, izpētīt kā tiek veidoti savienojumi mūsu smadzenēs, kā rodas skaņas, u.c. (Trafton 2023). Lasot pētījumus par apbrīnojamo ģenētikas ietekmi uz valodas attīstību, kvalifikācijas darba autorei rodas pārdomas, vai pie noteiktas gēnu kombinācijas ir iespējams prognozēt to, cik plašs būs bērna vārdu krājums, kā viņam nākotnē veiksies lasītprasmi, u.c.? Diemžēl, autorei neizdevās rast atbildes uz šiem jautājumiem, iespējams, nākotnē zinātne attīstīsies tik tālu, ka spēs sniegt šīs atbildes.

Kognitīvie valodu ietekmējošie faktori. Būtiska nozīme valodas apguvē ir bērnu spējai apstrādāt un organizēt informāciju. Tādi kognitīvie faktori kā domāšana, atmiņa un uztvere, ir neatņemami valodas apguvē (Lemetyinen 2023).

Uztveres faktori. Bērnu spēja uztvert un atpazīt skaņas, vārdus un teikumus ir ļoti svarīga valodas attīstībā (Conti-Ramsden, Durkin 2012).

Lingvistiskie faktori. Bērnu spēja izprast un izmantot valodas struktūru, piemēram, fonētiku, leksiku, sintaksi, u.c. Jo labāk bērns spēj atšķirt un lietot dažādas vārdšķiras, jo vieglāk viņam padodas apgūt valodas gramatiku, piemēram, teikuma veidošanu, u.c. (Chaparro – Moreno, Justice, Logan, Purtell 2019).

Vecāki un skolotāji nevar ietekmēt to kādus gēnus mantos bērns, tomēr, ir vairāki faktori, kuri ietekmē valodas apguvi un tajos ir liela loma tieši vecākiem, skolotājiem, sabiedrībai kopumā. Lai skolotāji pilnvērtīgi spētu atbalstīt pirmsskolas vecuma bērnu valodas attīstību, zemāk aplūkosim faktorus, kuri ietekmē valodas apguvi pirmsskolā un mājas vidē.

Sociālie faktori. Sociālā vide, kurā atrodas bērns un mijiedarbība ar citiem ir neatņemama valodas apguves sastāvdaļa, tā nosaka, kādu valodu vai valodas bērns apgūs, kā viņš to lietos ikdienā, kā arī, kā tiks attīsta viņa valodas prasmes. Šajā laika posmā pirmsskolas vecuma bērnu valodas prasmes ir attīstītākas nekā jebkad agrāk un tās turpina attīstīties mijiedarbojoties ar saviem vienaudžiem un pieaugušajiem skolotājiem, vecākiem, u.c. (Salwa 2020). Mājas un skolas vide, vecāku, skolotāju un bērnu savstarpējā mijiedarbība, resursu pieejamība, sociālais statuss ir cieši saistīti ar veiksmīgu agrīnu valodas prasmju attīstību (Bi, Lin, Yuanhua, Sherron & Xiaomei 2021). Ir svarīga sociālās mijiedarbības kvalitāte un daudzveidība, jo tas nodrošina bērniem iespēju iepazīt dažādus valodas lietojuma kontekstus un situācijas, kā arī trenēt,

paplašināt un uzlabot savas valodas prasmes (Scheff 2009). Pie sociāliem faktoriem varam minēt arī to kāda valoda vai valodas tiek izmantotas mājās. Šī ģimenes izvēle vistiešākajā veidā ietekmē bērna valodas attīstību, jo tā nosaka, kādu valodu vai valodas bērns ikdienā dzird, kādā runā un vēlāk arī lasīs (Smith - Christmas 2016). Pēc autores domām, vairumam cilvēku ir zināms, ka bērniem ir patīkamas un nepieciešamas pozitīvas uzslavas. Tās pozitīvi ietekmē bērnus, veicina bērnu pašcieņu, u.c. Tomēr, jāatzīst, ka uzslavām un atzinībai, ko bērns gūst sociālās mijiedarbības rezultātā ar vienaudžiem, vecākiem, skolotājiem ir liela ietekme valodas attīstībā. Tā sniedz pozitīvu atgriezenisko saiti par bērna valodas prasmi (piem., pieaugušais saprot, ko bērns vēlas, pasniedz to bērnam), tādējādi bērns var justies priecīgs un ir motivēts turpināt mācīties valodu (Weiss 2021).

Motivācija: Motivāciju var ietekmēt dažādi iekšējie faktori, piemēram, bērna personība un intereses, vajadzības, mērķi un vērtības, attieksme, pašapziņa, utt.

- *Iekšējā motivācija.* Bērns mācās valodu, jo viņam tas sagādā prieku un raisa interesi. (Chilingaryan 2015). Ja bērns ir iekšēji motivēts apgūt valodu, viņam tā padosies daudz vieglāk, kā bērniem, kuriem ir vāja vai nav šīs iekšējās motivācijas.

Motivāciju ietekmē arī ārējie faktori, piemēram, vecāku, skolotāju, draugu, sabiedrības utt. loma. To ietekme, atbalsts, novērtējums, atgriezeniskā saite, prasības, gaidas, utt. (Chiknaverova, Obdalova 2022).

- *Ārējā motivācija.* Bērns mācās valodu, jo viņam tas dod kādu labumu, piemēram, atzinību, pozitīvas uzslavas, viņš iegūst to, ko vēlas, utt. Ja bērns ir pietiekami ārēji motivēts mācīties valodu, viņš vieglāk apgūs valodas uzbūvi, kā arī biežāk izmantos valodu komunikācijai (Nurhidayah 2020; Luna 2017).
- *Sociālā motivācija.* Bērns mācās valodu, jo viņam tā veicina sociālo integrāciju, piemēram, draudzību, piederību, sadarbību, utt. Līdzīgi kā pie ārējās motivācijas, arī pie sociālās motivācijas, ja bērns ir pietiekami sociāli motivēts mācīties valodu, viņš vieglāk apgūs valodas uzbūvi, kā arī biežāk izmantos valodu komunikācijai (Nurhidayah 2020), (Luna 2017).

Kvalifikācijas darba autore secina, ka motivācijai ir liela loma valodas apguvē pirmsskolā. Ja bērnam būs nepieciešamība izmantot valodu, piemēram, lai piedalītos kopīgās rotaļās ar vienaudžiem, vai izteiktu pieaugušajam savas vēlmes, viņam valodas apguve noritēs daudz raitāk. Ja bērns saprot valodas apguves nozīmīgumu viņa dzīvē un ikdienā viņš valodu apgūst ātrāk (Seven 2020).

Mātes izglītība. Mātes izglītības līmenis var ietekmēt bērna valodas attīstību. Pētījumā "Valodas attīstība un ietekmējošie faktori 3 līdz 6 gadīgiem bērniem" atklājās, ka faktori, kuri saistīti ar māti, piemēram, mātes vecums, izglītības līmenis, kā arī sociālekonomiskais statuss

ir cieši saistīti ar bērnu valodu visās bērnu vecuma grupās. Piemēram, mātes sociālekonomiskie faktori ietekmē bērnu valodas attīstību – jo mātei augstāka izglītība, jo labākus valodas attīstības rezultātus uzrāda bērns (Bayar, Bayoğlu, Anlar 2013)

Apkopojot izlasīto, kvalifikācijas darba autore secina, ka valodas attīstība cilvēka dzīvē ir svarīga prasme, kuras attīstību ietekmē dažādi faktori, kā arī, valodas apguves process ir pakāpenisks.

Tālāk, 1.3 nodaļā aplūkosim valodas attīstības iezīmes 3- 6 gadus veciem bērniem.

1.3 Valodas attīstība 3 - 6 gadus veciem bērniem

Itāļu pedagoģe un ārste Marija Montessori (Maria Montessori) uzskatīja, ka no dzimšanas līdz sešu gadu vecumam bērniem ir valodas sensitīvais periods. M. Montessori uzskatīja, ka sensitīvie periodi ir unikāls brīdis bērna attīstībā, kad viņš ir īpaši atvērts noteiktu prasmju apguvei. Šajā periodā bērni attīsta savu valodu, tādēļ ir nepieciešama droša un atbalstoša vide, kas bērniem palīdzētu attīstīt šīs prasmes. Ja kādu iemeslu dēļ bērnam tiek liegta šāda iespēja, tad pēc M. Montessori domām, turpmākā valodas attīstība var tikt kavēta. “Pēc divarpus gadu vecuma, kas iezīmē robežlīniju cilvēka mentālajā tapšanā, sākas jauns periods valodas organizēšanā, kas turpinās bez uzliesmojumiem, bet ar lielu dzīvīgumu un spontanitāti” (Montessori 2019, 93). Pēc M. Montessori pedagoģijas, šis posms ilgst līdz aptuveni piecu, sešu gadu vecumam, šajā periodā strauji paplašinās bērnu vārdu krājums. M. Montessori arī uzsver apkārtējās vides nozīmi bērna valodas attīstībā - ja bērnam augot apkārt būs dzirdama daudzpusīga, korekta valoda, tad arī bērns tā runās. Savukārt, ja bērna vidē lielākoties dominēs valoda ar nabadzīgu vārdu krājumu, arī bērna valoda veidosies līdzīgi. Ē. Kalvāna attīstības psiholoģijas grāmatā, šis pirmsskolas vecuma posms tiek raksturots kā “kāpēcīša periods”. Varam lasīt, ka šajā vecuma posmā pieaugušais ir tas, kurš spēj bērnam izskaidrot un sniegt atbildes uz bērna interesējošiem jautājumiem. Pieaugušais tiek minēts kā galvenais informācijas avots, kurš bērnam izskaidro apkārtējo pasauli un tās kārtību. Bērni ar lielu aizrautību spēlē dažāda veida sižetiskās spēles, notiek savstarpējā komunikācija izmantojot valodu, apgūstot to. Dažādos literatūras avotos tiek minēts, ka valodas apguve bērniem beidzas ap septiņu gadu vecumu. “Septiņu gadu vecumā valoda kļūst par domāšanas un saskarsmes līdzekli, kā arī par apzinātas izpētes objektu” (Kalvāns 48). Visi bērni, neatkarīgi no valodas sarežģītības iziet vienādus valodas periodus. “Sākumā izrunā tikai zilbes, pēc tam veselus vārdus, tad nevainojami izmanto visus sintakses un gramatikas likumus” (Montessori 2019, 91).

Daina Lieģeniece savā grāmatā “Kopveseluma pieeja audzināšanā” min, ka sākotnēji bērnu valoda ir ļoti konkrēta, tā ir saistīta ar konkrēto situāciju, tad vēlāka pirmsskolas posmā tā kļūst

daudz bagātāka, radošāka. “Vecākā pirmsskolas vecumā bērns izmanto valodu savu darbību komentēšanā, kā arī, pasaules atklāsmē un izpratnes veidošanā par to” (Lieģeniece 1999, 65). Zemāk aplūkosim dažādos avotos, tādos kā Stendfordas medicīnas bērnu slimnīcas, kura ir atzīta par vienu no labākajām ASV bērnu slimnīcām 2023.- 2024. gadā, E.Kalvāna attīstības psiholoģijas grāmatā, G.Svences “Bērna runas attīstība pirmsskolas vecumā”, u.c. 3 – 6 gadus vecu bērnu valodas attīstības iezīmes:

3 – 4 gadu vecumā:

- parādās pareizas gramatiskās formas;
- novērojams valodas sprādziens – straujš vārdu krājuma papildinājums;
- bērns saprot vienkāršus prievārdus “uz” “zem”;
- veido teikumus no 3 - 5 vārdiem;
- izrunā gandrīz visas skaņas pareizi, grūtākās skaņas, dažas vēl var sagādāt grūtības, piemēram “r”;
- sveši cilvēki spēj saprast aptuveni 75% no bērna runas;
- spēj aprakstīt ikdienā lietojamu priekšmetu nozīmi;
- labprāt skaita īsus skaitāmpantiņus, skandē dziesmiņas;
- klausās īsus stāstus, sniedz īsas atbildes par tikko dzirdēto stāstu;
- vārdu krājums 1000 – 1500 vārdi;
- pauž savas idejas un jūtas, nerunā vairs tikai par konkrētām situācijām, lietām;
- atkārtoti teikumus;
- uzdod daudz jautājums “kas?”, “kāpēc?”;
- atbild uz vienkāršiem jautājumiem,
- u.c.

4 – 5 gadu vecumā:

- Izprot jēdzienus “aiz” un “blakus”;
- atbild uz jautājumu “kāpēc”;
- runa iegūst dialoga formu;
- spēj klasificēt, piemēram, dzīvniekus un transportlīdzekļus;
- spēj aprakstīt veicamās darbības, kuras nepieciešams veikt, piemēram, lai kaut ko uzzīmētu;
- veido vienkāršus paplašinātus teikumus;
- vārdu krājums 1500 – 2500 vārdi;
- u.c.

5 - 6 gadu vecumā:

- Izprot laika secību, kas notika vispirms, kas pēc tam;
- iesaistās sarunā;
- veido aptuveni 8 vārdus garus teikumus;
- stāstot stāstus izmanto iztēli;
- spēj aprakstīt lietas (piemēram, zila, cieta bumba);
- spēj atkārtot un iegaumēt teikumu, kas sastāv no 6 vārdiem;
- vārdu krājums 2500 – 5000 vārdi;
- saprot jokus;
- sāk izprast laiku, telpu, daudzumu;
- spēj izskaidrot spēles noteikumus citiem;
- sāk lasīt vecumam atbilstošas grāmatas;
- u.c.

Pirmsskolas vecuma posmā bērni piedzīvo brīnišķīgu valodas attīstības lēcieni – bērna valoda attīstās no dažiem izdvestajiem vārdiem līdz pat pilnvērtīgai spējai paust savas domas un piedalīties sarunā. Pēc kvalifikācijas autores domām, skolotājiem ir svarīgi zināt bērnu vecuma attīstības iezīmes, lai nenotiek situācijas, kad skolotājs piedāvā bērnam darbu kuru viņš nav spējīgs izpildīt, vai arī tieši pretēji darbs ir pārāk viegls un vecumam neatbilstošs. Tādējādi, bērns var zaudēt motivāciju un interesi par apgūstamo. Ir būtiski atcerēties, ka katrs bērns attīstās savā tempā, un piedāvāt katram bērnam darbu atbilstoši viņa spējām un interesēm.

Otrajā nodaļā aplūkosim latviešu valodu ne kā dzimto valodu, bet gan kā svešvalodu.

2. Latviešu valoda kā svešvaloda

Mūsdienās, pastāvošā ģeopolitiskā situācija ietekmē ne tikai pieaugušos, bet arī bērnus. Karš Ukrainā ir ietekmējis neskaitāmas ģimenes, vecāki rūpējoties par savu un bērnu drošību ir spiesti pārcelties uz citu valsti. Tas saistās ar daudzām grūtībām, kuras nākas piedzīvot šīm ģimenēm. Nereti, šīs ģimenes saskaras ar tādiem izaicinājumiem kā kultūras atšķirības, valsts valodas nezināšana, likumu nezināšana, u.c. Pēc statistikas datiem uz 2023.gada oktobri Latvijā dzīvo gandrīz 41000 cilvēku no Ukrainas, pēc izglītības un zinātnes statistikas datiem uz 9.01.2023 pirmsskolas izglītības iestādēs bija reģistrēti 1503 bērni no Ukrainas. Tomēr, dažādu iemeslu dēļ, daudzi bēgļu bērni nav reģistrēti Latvijas izglītības sistēmā, līdz ar to, grūti spriest par patieso bērnu skaitu Latvijā.

Statistikas dati liecina, ka Latvijā 2023./2024. mācību gadā pirmsskolas izglītības iestādēs bija reģistrēti 97 200 bērni. No visiem reģistrētajiem bērniem, nedaudz vairāk kā puse, tas ir

52,4%, (51 000 bērni) ir latvieši. Savukārt krievvalodīgie bērni ir 45,8% (44 500 bērni). Krievvalodīgo bērnu ir tikai par 6,6% (6500 bērni) mazāk nekā latviešu. Citu tautību pārstāvji ir 1,8% (1700 bērni) (Izglītības un zinātnes ministrijas dati, 20). Kā redzams statistikas datos, ļoti liela daļa Latvijas pirmsskolās ir krievvalodīgie bērni. Lai latviešu tauta spētu saglabāt savu identitāti, savu valodu, nevis pārņemt citu tautu valodas ir ļoti svarīgi krievvalodīgiem bērniem palīdzēt integrēties un apgūt latviešu valodu, iemācīties otro valodu. “Par otro valodu sauc to valodu, kas secīgi ir apgūta tūlīt pēc dzimtās valodas. Šo procesu dēvē arī par secīgo bilingvismu, jo otro valodu mācās tad, kad ir apgūta pirmā valoda” (Šalme 2011, 24). Valoda ir dzīva tikai tad, kad ir cilvēki, kuri viņu lieto.

Pirmā valoda, ko bērns apgūst, “visbiežāk ir viņa dzimtā valoda, ģimenes valoda, mātes valoda un vairumā gadījumu arī kopienas valoda, kurā viņš dzīvo” (Šalme 2011, 19). Bērnu dzimtās valodas apguves process ir pakāpenisks – bērns jau atrodies mātes miesās sāk apgūt savu dzimto valodu. Piedzimis sāk apgūt valodas skaņas, tad īsus vārdus, līdz beidzot, viņa valoda attīstās tik tālu, ka bērns brīvi spēj lietot savu dzimto valodu. Bērniem, kuriem ir cita dzimtā valoda, valsts valodas apgūšanas process nav tik pakāpenisks un dabisks, tas ir daudz sarežģītāks. Tiek izlaists šis pakāpenības posms, bērni ir spiesti vienlaicīgi apgūt vārdus, to nozīmi, pareizu izrunu, gramatiku, utt. Kvalifikācijas darba autore piekrīt reiz dzirdētajam viedoklim, ka cittautiešu bērnu no Ukrainas integrēšana Latvijā ir liels izaicinājums, bet vienlaikus tā ir iespēja valstī veicināt toleranci un daudzveidību. Pēc kvalifikācijas darba autores domām, šis apgalvojums attiecas uz visu cittautiešu bērnu integrāciju Latvijā. Svarīgi atcerēties, ka šiem bērniem ir būtiski nezaudēt savu dzimto valodu un kultūru. Pēc Ministru kabineta noteikumiem Nr. 716 mācību procesā “tiek respektēta bērnu dažādība pēc dzimuma, etniskās piederības, reliģiskās pārliecības, veselības stāvokļa, valodas, intelektuālās attīstības un citām pazīmēm, ievērojot diskriminācijas un atšķirīgas attieksmes aizliegumu, kā arī novērtētas bērna individuālās spējas un talanti”.

Valodas apguves procesā liela ietekme ir bērnu vecākiem – ja vecāki paši nezina valodu, no vienas puses tas var būt kā motivējošs faktors bērniem mācīties latviešu valodu. Bērnu vecāki paši mācoties un apgūstot latviešu valodu var sniegt pozitīvu piemēru bērniem, tādējādi motivējot bērnus apgūt valodu. Savukārt, no otras puses tas, ka vecāki nezina latviešu valodu var būt arī kā izaicinājums, jo vecāki paši var just aizspriedumus, nedrošību dažādās ikdienas situācijās, tādējādi nespējot bērniem palīdzēt valodas apguves procesā. “Otrajā valodā jeb valsts valodā minoritāšu pārstāvjiem ir jāapgūst visas valoddarbības prasmes un valodas funkcija, lai viņi pilnvērtīgi varētu iekļauties sabiedrībā, konkurēt izglītībā un darba tirgū” (Šalme 2011, 25). Dažādi ar latviešu valodas nezināšanu saistīti aspekti var negatīvi ietekmēt bērnus. Piemēram, ja bērns pietiekami labi nezina valodu viņš var justies atstumts, valodas barjera var

būt kā traucējošs aspekts attiecību veidošanā ar vienaudžiem un pieaugušajiem. Šāda situācija var negatīvi ietekmēt bērna pašapziņu un atstāt iespaidu uz visu dzīvi. Jāņem vērā, ka bieži vien apgūstot mācību vielu svešvalodā, akadēmiskie sasniegumi ir zemāki kā mācoties dzimtajā valodā. “Svešvalodas apgavēja domāšanas procesi tiek sadalīti starp jau zināmo valodu (valodām) un no jauna apgūstamo valodu. Tas nozīmē, ka jaunapgūstamai valodai atvelētais kognitīvo darbību apjoms ir mazāks nekā tad, ja uzmanība tiek koncentrēta tikai uz vienu valodu” (Šalme 2011, 25).

Cittautiešu bērni un viņu vecāki saskaras ar dažādiem izaicinājumiem latviešu valodas nezināšanas vai nepietiekamas zināšanas dēļ. Lai bērni spētu veiksmīgāk adaptēties un iekļauties sabiedrībā, socializēties un sasniegt savu potenciālu Latvijā, bērniem ir nepieciešamas latviešu valodas zināšanas. Tikai zinot valsts valodu bērni spēs būt pilnvērtīgi sabiedrības locekļi. 2.1 nodaļā aplūkosim metodes kā bērniem var veicināt latviešu valodas apguvi.

2.1 Metodes darbam ar bērniem, kuriem latviešu valoda nav dzimtā valoda

Lai veiksmīgāk mācītu latviešu valodu ir jābūt piemērotai *mācību videi*: “Vide ir droša, daudzfunkcionāla un ērta (bērni var darboties grupās un individuāli, ir iespēja organizēt mācību centrus vai organizatoriskās zonas, ir izvietotas bērniem saprotamas norādes un nodrošināta viegla piekļuve mācību līdzekļiem, priekšmetiem un vietām, kas veicina obligātā mācību satura apguves plānoto rezultātu sasniegšanu, ir vieta kustībām un atpūtai), estētiska, atbilst higiēnas normām un ir nodrošināta ar aprīkojumu daudzveidīgām kustību aktivitātēm izglītības iestādes teritorijā” (Ministru kabineta noteikumi Nr. 716). *Mācību procesam* ir jābūt pakāpeniskam, motivējošam, atbilstošam bērna prasmēm un interesēm. Visam pamatā ir “vienots audzināšanas un mācību process, kurā bērns praktiskā darbībā integrēti apgūst zināšanas, izpratni un pamatprasmes dažādās mācību jomās, attīsta caurviju prasmes un veido vērtībās balstītus ieradumus” (Ministru kabineta noteikumi Nr. 716).

Č. Celitāne savā grāmatā “Otrās valodas apguve” min, ka valodas apguves procesu var iedalīt trīs posmos:

- 1) Valodas saklausīšana, saprašana un praktiskā darbošanās – skolotājs runā nesteidzīgi, aktīvi izmanto ķermeņa valodu, bērni atbild izmantojot ķermeņa valodu un/vai savu dzimto valodu. Svarīgi, ka bērni saprot dzirdēto;
- 2) Valodas pamatu apguve – bērns sāk atbildēt “jā” un “nē”, atbildes ir vienā vai divos vārdos;

- 3) Runāšanas veidošanās – bērns sāk runāt īsos teikumos, valoda vēl ir kļūdaina, bet izteiktā doma saprotama.

Mācīt izmantojot bērna maņas - Pirmais, par ko kvalifikācijas darba autore iedomājas, ir pirmsskolas vecuma bērniem mācīt valodu izmantojot bērna maņas. Aplūkojot dažādu literatūru, kas saistīta ar bērnu attīstību, darba autore nonāk pie secinājuma, ka bērna maņas ir visa attīstības pamatā. Pēc Marijas Montessori pedagoģijas, viss, kas iet caur bērna rokām, nonāk viņā apziņā. Arī Č. Celitāne savā grāmatā “Otrās valodas apguve” iesaka valodu mācīties ar taustes, ožas un garšas izjūtu. Bērniem ir dabiska vēlme visu aptaustīt un izjust caur savu prizmu, caur savu pieredzi, tādēļ, pēc autores domām, ir jāizmanto šī dabiskā bērnu vēlme un ar tās palīdzību jāapgūst latviešu valoda. Bērns tikai pagaršojot citronu spēj saprast, ko nozīmē – skābs, tikai pieskaroties karstam vai aukstam priekšmetam, izprast to, ka tas ir – karsts vai auksts. Bērns to ir jutis, guvis personisko pieredzi, līdz ar to, daudz labāk atcerēsies. “Jo bagātāka bērna jutekliskā pieredze, jo labāk viņš spēj pašizpausties arī valodā” (Celitāne 2007, 45). Balstoties uz šo teorētisko informāciju, kvalifikācijas darba autore uzskata, ka skolotājam jābūt viedam un jāizmanto šis bērnu sensitīvais posms “savā labā”, tādējādi palīdzot bērniem apgūt valodu. “Visu, kas ir sataustīts, nogaršots, pasmaržots un sasaistīts ar subjektīvo pieredzi, bērns labāk iegaumē” (Celitāne 2007, 45).

Vārdu krājuma papildināšana – Pētījumos atklājas, ka jo lielāks ir bērna vārdu krājums, jo labāk viņš tiek sagatavots lasītprasmei nākotnē (National Reading Panel 2000). Vārdu krājuma papildināšanai ir daudzas iespējas – ar sarunas palīdzību, ar dažādu skaitāmpantiņu, dziesmu palīdzību, ar ekskursiju palīdzību, dažādu kultūras pasākumu apmeklēšanu, piemēram leļļu teātra apmeklējums, u.c. *Arī trīspakāpju lekcijas* izmantošana ir veids kā bērns vieglā, rotaļīgā veidā var iemācīties jaunus jēdzienus. Skolotājam trīspakāpju lekcijas izmantošana kalpo kā lielisks darba instruments darbā ar bērniem, vienlaicīgi arī kā atgriezeniskā saite. Skolotājs jau darba procesā redz kā bērnam sokas ar jēdzienu apgūšanu, kurus jēdzienus vēl jāatkārto, kad var virzīties tālāk. Vārda krājuma papildināšanai var izmantot *bērna dzirdi* spēlējot spēles ar skaņām, nosakot kluss/skaļš, tālu, tuvu, u.c. Ar *taustes palīdzību* var iepazīt dažādus materiālus un to īpašības. *Vizuālu materiālu izmantošana* – Dažādi vizuālie materiāli, piemēram, reāli priekšmetu attēli, sižetiski zīmējumi un fotogrāfijas, var palīdzēt bērniem apgūt jaunus vārdus, tādējādi paplašinot bērnu vārdu krājumu.

Grāmatu lasīšana un stāstu klausīšanās, klausīšanās vingrinājumi. Klausīšanās ir svarīga valodas attīstībā, jo tā palīdz bērnam:

- Saprast runāto valodu un efektīvi sazināties;
- apgūt valodas nianšes, piemēram, intonāciju, ritmu, u.c.
- veicināt valodas izrunu un gramatiku;

- veicināt klausīšanās spējas;
- sagatavoties runāšanai un modelēt pareizu valodas lietojumu (Owen-Hill 2023).

Pirmsskolā, kurā strādā kvalifikācijas darba autore ir izveidots lasītāju klubiņš, kurš notiek reizi nedēļā. Lasītāju klubiņa ideja ir veicināt bērnu interesi par lasīšanu un veicināt lasīšanas prasmes. Šo klubiņu apmeklē tie bērni, kuri jau prot lasīt. Lai “lasītāju klubiņš” raisītu patīkamas emocijas, pēc lasīšanas bērniem ir jauks tējas rituāls. Pirmsskolas pedagogiskās prakses laikā kvalifikācijas darba autore izveidoja “Stāstu klubiņu” bērniem, kuri paši vēl nelasa un tiem bērniem, kuriem latviešu valoda nav dzimtā valoda un ir nepieciešams bagātināt bērnu vārdu krājumu. Stāstu klubiņa ideja ir attīstīt bērnu prasmi klausīties tekstu, paplašināt vārdu krājumu latviešu valodā un veicināt bērnu interesi par grāmatām un stāstiem. Tā pat kā lasītāju klubiņā, arī stāstu klubiņā pēc stāsta noklausīšanās ir patīkams tējas rituāls.

Skolotājs kā paraugs bērniem – neatņemama valodas mācīšanās sastāvdaļa ir komunikācija un iespēja dzirdēt valodu. Ir svarīgi, lai skolotāja ikdienā lietotā valoda būtu ar plašu vārdu krājumu, korektu izrunu, pareizu teikuma uzbūvi, utt. Skolotājs ar savu valodu palīdz bērniem viņu valodas apguves procesā:

- Paplašināt vārdu krājumu;
- apgūt valodas noteikumus, gramatiku, izrunu;
- attīstīt klausīšanās, runāšanas, lasīšanas un rakstīšanas prasmes;
- sniegt atbalstu valodas apguves procesā, u.c (Ellman 2021)

Pēc kvalifikācijas darba autores domām, ir svarīgi ne tikai mācīt bērniem valodu, bet arī iedrošināt to lietot ikdienā, pat ja sākumā bērns kļūdās.

Valodas apgūvē būtiski ir *pareizi izrunāt skaņas*. Dažādas *skaņu spēles* sekmē bērnu spēju saprast valodu, veicina skaņu atpazīšanu un atšķiršanu. Pateicoties skaņu spēļu rotaļu elementam, bērns vieglā un neuzkrītošā veidā tiek sagatavots rakstīšanai un lasīšanai nākotnē. Nepieciešamības gadījumā, skaņu spēles var papildināt ar dažādiem artikulācijas vingrinājumiem skaņu izrunas sekmēšanai. Pareiza skaņu izruna ir svarīgs valodas attīstības aspekts, jo tas ietekmē saziņu, izpratni un valodas apguvi kopumā (Kralova, Nemčokova, Datko 2021).

Burtu spēles, burtu meklēšanas spēles, smilšpapīra burtu un kustīgā alfabēta izmantošana palīdz bērnam ar redzes un taustes palīdzību *darbojoties iepazīst sev nozīmīgus burtus*. *Burtu integrēšana citos mācību priekšmetos*, ir lielisks veids kā nostiprināt zināšanas, piemēram dabas zinību mācību jomā, no rudenī salasītajiem āboliem bērns mēģina izveidot sava vārda pirmo burtu, mammas burtu, drauga burtu, u.c. Kvalifikācijas darba autore ir novērojusi, ka ieguldot pietiekami daudz laika rakstīšanas apguves procesam, bērniem ir daudz vieglāk izprast lasīšanas nozīmi.

Arī mājās vecāki var veicināt bērnu valodas apguvi izvēloties atbilstoša satura multfilmas, ar kuru palīdzību bērns var paplašināt savu vārdu krājumu. Pieaugušajiem jābūt uzmanīgiem ar multfilmas izvēli, ne reti, mūsdienās multfilmās ir dzirdama mūzika, dažādas skaņas, bet ne sarunvaloda. Protams, svarīgi ir atcerēties par laika ierobežojumu, kas pirmsskolas vecuma bērnam ir ieteicams laika pavadīšanai pie ekrāniem.

“Pirmsskolas izglītības satura īstenošanas mērķis ir zinātkārs, radošs un dzīvespriecīgs bērns, kas dzīvo veselīgi, droši un aktīvi, patstāvīgi darbojas, ieinteresēti un ar prieku mācās, gūstot pieredzi par sevi, citiem, apkārtējo pasauli un savstarpējo mijiedarbību tajā” (Ministru kabineta noteikumi Nr. 716). Pēc kvalifikācijas darba autores domām, skolotājiem būtu jāņem vērā un ikdienas darbā jāatceras, ka bērni ir ļoti dažādi, katrs viens ir unikāls, tādēļ, tas, kas, iespējams, der vienam bērnam, var nestrādāt otram. Nav vienas ideālas valodas apgušanas metodes, vislabāk ir regulāri darboties ar bērniem, kombinējot un papildinot dažādas valodas mācību metodes. Skolotājiem jābūt ļoti vērīgiem un elastīgiem, lai atrastu piemērotāko pieeju katram bērnam. Lai to īstenotu, skolotājiem ir lielisks palīgs - pirmsskolas mācību programma, ko sīkāk aplūkosim 2.3. nodaļā.

2.2 Pirmsskolas programmas prasības valodu mācību jomā

Valsts izglītības un satura centra Skola2030 ietvaros izstrādātā pirmsskolas mācību programma ir izveidota, “lai palīdzētu pirmsskolas skolotājiem īstenot Ministru kabineta 2018.gada 21.novembra noteikumus Nr.716 “Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem” noteikto izglītības mērķi, uzdevumus, obligāto saturu pirmsskolas izglītības īstenošanas principus.” (Valsts izglītības satura centrs 5)

Šī mācību programma palīdz skolotājam izprast, kādi ir tie sasniedzamie rezultāti, kurus bērniem atbilstošā vecuma posmā būtu jāsasniedz. Pirmsskolas mācību programmā bērni pēc vecuma tiek iedalīti trīs izglītības vecuma posmos. Tabulā aplūkosim tos sīkāk.

1.tabula. Izglītības vecuma posmi

Posms	No	Līdz	Plānotais SR noteikts uz vecumu
1.vecuma posms	1,5 gadi	3 gadi	Uz pilniem 3 gadiem
2.vecuma posms	3 gadi	5 gadi	Uz pilniem 4 gadiem
3.vecuma posms	5 gadi	6 gadi	Uz pilniem 6 gadiem - līdz pamatizglītības uzsākšanai

Līdz ar to, ka šis kvalifikācijas darbs ir saistīts ar bērniem vecumā no 3 – 6 gadiem, no augstākminētās tabulas autore secina, ka pirmsskolas mācību programmā ir jāaplūko 2. un 3.

izglītības vecuma posms. Zemāk tabulā redzams plānotais sasniedzamais rezultāts (turpmāk – SR) valodu mācību jomā saziņas kontekstā.

Otrajā tabulā aplūkosim plānoto SR valodu mācību jomā saziņas konteksta satura vienībā.

2.tabula. Plānotais SR valodu mācību jomā - saziņas kontekstā

Satura vienība	Plānotais sasniedzamais rezultāts	
	2.posms	3.posms
Saziņas kontekstā	Stāsta, ka cilvēki var sazināties dažādi	Skaidro, kāpēc cilvēkiem sazinoties lieto valodu.
	Atbild uz jautājumiem, uzdod vienkāršus, īsus jautājumus, saistītus ar ikdienu.	Jautā par neskaidro un atbild uz konkrētu jautājumu.
	Uzklausa citus, iesaistās sarunā.	Piedalās sarunā, nepārtrauc runātāju.
	Saklausa un mācās atšķirt runas intonācijas, kuras pauž emocijas	Lieto sarunas intonācijas paužot emocijas atbilstoši situācijai.

Kā redzams 2. tabulā, otrajā izglītības vecuma posmā, uz pilniem četriem gadiem bērniem vajadzētu prast gan atbildēt, gan arī pašam uzdot īsus jautājumus, kuri saistīti ar ikdienu. Pirmsskolā šīs prasmes bērnam ir iespēja trenēt dažādās ikdienas situācijās, jo notiek komunikācija gan bērniem savā starpā rotaļājoties, gan arī mijiedarbībā ar skolotāju. Tā pat, ikdienas komunikācijā bērniem ir iespēja apgūt sarunāšanās kultūru (klausīties citus, nepārtraukt sarunu, u.c.), kā arī trenēt prasmi atšķirt runas intonācijas, kuras pauž dažādas emocijas. Emocijām ir liela loma bērnu attīstībā. Tās palīdz bērniem regulēt savu uzvedību, sazināties ar citiem un izziņāt pasauli sev apkārt. Pētījumos atklājās, ka tie bērni, kuri spēj izteikt un saprast savas emocijas, labāk tiek galā ar stresu, veiksmīgāk veido attiecības, kā arī, gūst labākus panākumus skolā. (Cole, Lougheed, Ram 2018).

Trešajā tabulā aplūkosim plānoto SR valodu mācību jomā teksta un tekstvides satura vienībā.

3.tabula. Plānotais SR valodu mācību jomā - teksts un tekstvide

Satura vienība	Plānotais sasniedzamais rezultāts	
	2.posms	3.posms
Teksts un tekstvide	Klausās tekstu, nosauc darbojošās personas, to emocijas un darbības.	Klausās tekstu, nosauc tajā darbojošās personas, atstāsta notikumus, izdomā teksta turpinājumu.
	Stāsta par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto, saskaņo vārdus teikumā.	Saprotami un secīgi stāsta par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto, arī par savām emocijām un rīcību.

Kā redzams 3.tabulā bērniem jau 2. izglītības vecuma posmā jāspēj nosaukt emocijas. Emocijas spēlē būtisku lomu cilvēku dzīvē. Feldmans ar kolēģiem 2009. gada veiktajā pētījumā “The role of emotion in language development” atklāja, ka bērni, kuri labāk spēj atpazīt emocijas, labāk apgūst jaunus vārdus un gramatiskās struktūras. Pētnieki pieļāva, ka veiksmīga emociju atpazīšana palīdz bērniem koncentrēties uz valodas nozīmi.

4.tabulā aplūkosim plānoto SR valodu mācību jomā valodas struktūras satura vienībā.

4.tabula. Plānotais SR valodu mācību jomā - valodas struktūra

Satura vienība	Plānotais sasniedzamais rezultāts	
	2.posms	3.posms
Valodas struktūra	Atšķir un nosauc 1.skaņu vārdā.	Atšķir un nosauc skaņas vārdā
	Mācās pareizi izrunāt visas skaņas.	Pareizi izrunā visas skaņas.
	Darbojoties iepazīst sev nozīmīgus burtus.	Skaņu apzīmē ar atbilstošu burtu.
	Lasa savu vārdu un atsevišķus uzrakstus apkārtņē.	Lasa vārdus, saprot izlasīto.
	Raksta burtu elementus neierobežotā laukumā.	Raksta rakstītos burtus neierobežotā laukumā.

Kā redzams 4.tabulā, četru gadu vecumā bērniem jau būtu jāprot gan atšķirt, gan nosaukt 1.skaņu vārdā, vēlāk jau arī visas pārējās skaņas. Kvalifikācijas darba autore ir novērojusi, ka pirmsskolas vecuma bērniem, kuriem latviešu valoda nav dzimtā valoda, samērā bieži sagādā grūtības atšķirt un nosaukt skaņas vārdā. Valodu diferenciacija ir spēja atšķirt un radīt dažādu valodu skaņas, vārdus un struktūras. Tā ir svarīga prasme, kura jātrenē, jo tā palīdz efektīvi un atbilstoši sazināties dažādās situācijās (Genesee, Nicoladis, Paradis 2008).

3. Empīriskā daļa

3.1 Pētījuma metodoloģiskais pamatojums

Pētījuma jautājums: Kā veicināt latviešu valodas apguvi 3 – 6 gadus veciem bērniem, kuriem ir cita dzimtā valoda?

Pētījuma bāzes apraksts: Pierīgas privātā M. Montessori pirmsskolas izglītības iestāde “X” , 11 pirmsskolas vecuma bērni, kuru dzimtā valoda nav latviešu. Empīriskā daļa ilga 3 mēnešus.

Pētījuma metodes:

- Teorētiskā pētīšanas metode – pedagoģiskās un psiholoģiskās literatūras teorētiskā analīze, dokumentu (mācību programmas) un jaunāko pētījumu analīze
- Pedagoģiskā novērošana – bērnu vērojums, bērnu prasmju vērtējums
- Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība
- Iegūto datu apstrāde

3.2 Pētījumā iekļauto bērnu raksturojums

Lai veiksmīgāk noritētu kvalifikācijas darba empīriskā daļa, darba autore veica bērnu vērošanu. Vērošana ir veids, kā izprast bērnus, atklāt viņu saikni ar citiem bērniem un apkārtējo vidi (The Pennsylvania State University 2018). Vērojums tika veikts autores darba vietā, Pierīgā, privātā M. Monesori pirmsskolas izglītības iestādē “X”. Pētījumā tika iekļauti 11 šīs pirmsskolas bērni vecumā no 3 – 7 gadiem, kuriem latviešu valoda nav dzimtā valoda. Pētījumā iekļauti 8 zēni un 3 meitenes. Konfidencialitātes nolūkā bērnu vārdi tika mainīti. Zemāk iepazīsimies ar bērniem un viņu prasmēm.

Zēns_1, 3 gadi. Ļoti aktīvs, sirsnīgs un labestīgs puisis. Ģimenē 3. bērns, jaunākais. Pirmsskolu sāka apmeklēt 2023.gada martā. Uz to brīdi nerunāja nevienā valodā. Jau pavasara prakses ietvaros darba autore lika uzsvaru uz valodu mācību jomu. Pašlaik, zēns saka atsevišķus vārdus krievu valodā. Latviski, ja skolotājs palūdz, tad cenšas vārdus atkārtot. Lielākoties, labprāt iesaistās darbā gan ar skolotāju, gan citiem bērniem. Tomēr ir vērojama tendence, ka zēns ir sācis atteikties no tiem darbiņiem, kuri prasa piepūli, kuri tik viegli uzreiz nepadodas. Labprāt iesaistās visa veida sportiskās aktivitātēs. Zēnam ļoti patīk ēst, garšo praktiski viss ēdiens, ko viņam piedāvā.

Zēns_2, 4 gadi. Pirmsskolu sāka apmeklēt šogad, septembra otrajā pusē. Pirms tam zēns apmeklēja pašvaldības pirmsskolas izglītības iestādi. Pāreja no vienas pirmsskolas uz otru bija diezgan smaga. Zēns visu laiku raudāja, atteicās iesaistīties jebkādas aktivitātēs. Zēnam bija neizprotama pirmsskolas vide, kura ir iekārtota balstoties uz M. Montesori pedagogiju. Jebkura vides maiņa radīja stresu, zēns negribēja iesaistīties ne sporta, ne mūzikas, ne arī angļu valodas nodarbībās. Latviešu valodas zināšanas zēnam ir minimālas. Oktobra beigās zēns pārstāja raudāt, sāka vērot citus bērnus, atrada bērnus, kuri runā krievu valodā, ar tiem sāka draudzēties. Pamazām iepazīna pirmsskolas vidi. Lielākoties izvairās no darbiņiem, labprāt, it kā rotaļājoties guļ uz paklājiņa. Svarīga dienas kārtība. Regulāri jautā, kas tagad būs, kādas šodien nodarbības, ko darīsim pēcpusdienā, utt. Ja pēcpusdienā notiek kādas nodarbības, uzreiz sāk raudāt, saka, ka nevēlās tās apmeklēt. Zēns runā tikai krievu valodā.

Zēns_3, 4. gadi. Ļoti radošs zēns. Zinātkārs, patstāvīgi izdomā dažādus projektiņus, pats arī īsteno savas ieceres. Ar mamma palīdzību jautā par sevi interesējošām tēmām, daudzās lietās vēlas iedziļināties. No rīta čukst mammai ausī, ko vēlas izstāstīt, vai uzzināt un tad mamma pasaka skolotājam. Jūtīgs attiecībās ar citiem bērniem, pārdzīvo, ja meitene, kura īpaši simpatizē, nevēlās kopā spēlēties. Labprāt iesaistās visās skolotāju organizētās darbībās. Patīk darboties gan vienatnē (kad veido savus projektus), gan arī iesaistās aktivitātēs kopā ar citiem bērniem. Rotaļas ar citiem bērniem notiek krievu valodā. Ar skolotāju cenšas runāt latviski.

Zēns_4, 5 gadi. Zēns pirmsskolu apmeklē no 3,5 gadu vecuma. Vienīgais bērns ģimenē. Dzīvespriecīgs. Zēnam, ir ļoti plašs vārdu krājums krievu valodā. Zēns visu laiku kaut ko savā nodabā dzied, runā, iztēlojas, spēlējas ar iedomu tēliem. Lielākoties spēlējas viens, darbiņus arī labprātāk dara viens. Slēpj materiālu, pašam arī patīk slēpties. Daudz slimo, ilgstoši nav pirmsskolā. Ikdienā dominē krievu valoda. Ar skolotāju cenšas runāt latviski, bet ar bērniem runā tikai krieviski. Apmeklē logopēdu, lai veicinātu pareizu "r" izrunu.

Meitene_1, 4 gadi. Pirmsskolu apmeklē jau gandrīz gadu. Ļoti lēnīga. Noslēgta sevī. Lielākoties neatbild uz jautājumiem ne latviešu, ne krievu valodā. Stāv noliekusi galvu un klusē. Ja atbild, tad parasti krievu valodā. Reti, kad veido acu kontaktu. Pus gadu atpakaļ Meitene_1 piedzima māsiņa. Pēc māsiņas piedzimšanas, Meitene_1 āra laukumā sāka aktīvi rotaļāties kopā ar citām meitenēm, kuras runā krievu valodā. Reizēm šo rotaļu laikā mēdz būt ļoti skaļa.

Meitene_2, 5 gadi. Pirmsskolu apmeklē no 3 gadu vecuma. Klusa komunikācijā ar pieaugušajiem, runā klusi neatverot muti, it kā caur zobiem. No sejas nav nolasāmas emocijas. Ar bērniem ir skaļa, rotaļas notiek krievu valodā. Darbus, kuri prasa pat nelielu piepūli, dara nelabprāt. Ar skolotāju cenšas runāt latviski.

Meitene_3, 6 gadi. Pirmsskolu apmeklē no 3 gadu vecuma. Vienīgais bērns ģimenē. Ļoti daudz un ilgi ceļoja kopā ar vecākiem, attiecīgi pirmsskolu apmeklēja reti. Latviešu valodā

nerunā un neatkārtoti vārdus latviski. Rotaļājās tikai ar tiem bērniem, kuri runā krievu valodā. Aktīva, draudzīga. Papildus mācās angļu un itāļu valodas.

Zēns_5, 6 gadi. Pirmsskolu apmeklē no 3 gadu vecuma. Ļoti gudrs, zinātkārs, apzinīgs un strādīgs zēns. Labprāt dara visus skolotāja piedāvātos darbiņus. Ilgstoši spēj veikt vienveidīgu darbu. Ar skolotāju runā latviešu valodā, ja skaita, tad dara to krievu valodā, lai arī ciparus latviski zina. Ar bērniem, kuri runā krieviski, komunicē krievu valodā.

Zēns_6, 6 gadi. Pirmsskolu apmeklē no 3 gadu vecuma. Nevar nosēdēt uz vietas. Bieži darbiņus dara stāvot kājās, it kā garām skrienot. Ir tendēts uz ātru rezultātu, process nav saistošs. Aplīti vienmēr runā pa vidu gan skolotājam, gan bērniem, negaida savu kārtu. Draudzīgs. Lielākoties, draudzējās ar tiem bērniem, kuri ir līdzīga vecuma. Vienmēr pamana, ja grupā kaut kas ir mainījies, kā arī, ja kādam bērnam kaut kas ir atgadījies. Patīk sports, ārpus pirmsskolas trenējas futbolā. Pirmsskolas laukumā vienmēr sarunā kādu bērnu, kurš ar viņu spēlēs futbolu. Latviešu valodā teikumus veido tulkojot no krievu valodas, līdz ar to veidojas nepareiza teikuma struktūra, piemēram, “es būšu lasīt, es būšu otro”, utt. Kad veic matemātikas uzdevumus, skaita krievu valodā.

Zēns_7, 7 gadi. Nesen pārcēlās uz Latviju. Pirmsskolu apmeklē no septembra. Latviešu valodas zināšanu nav. Arī vecāki nezina latviešu valodu. Zēns ir kluss, noslēgts sevī. Brīžos, kad zēns satraucas sāk raustīt galvu, un berzēt pirkstus vienu pret otru. Izrāda rūpes par jaunākajiem bērniem, piemēram, palīdz sasiet cepuri, u.c. praktiskas lietas.

Zēns_8, 7 gadi. Latvijā ir otro gadu. Pagājušajā mācību gadā pirmsskolu apmeklēja reti. Zēns netika uzņemts Valdorfa skolā nepietiekamu latviešu valodas zināšanu dēļ. Šogad pirmsskolas apmeklējums zēnam ir krietni uzlabojies. Zēns_8 ikdienas situācijās jau saprot, ko viņam saka latviski, tomēr atbild krievu valodā.

Zemāk tabulā apskatīsim pirmsskolas mācību programmas apzīmējumus un to skaidrojumus apguves līmeņiem, kā skolotājiem vērtēt bērna sniegumu (Valsts izglītības satura centrs 2018, 18)

5.tabula. Apguves līmeņu apzīmējumi un to skaidrojumi

Apzīmējums (saīsinājums)	Apzīmējuma paskaidrojums
Sācis apgūt (turpmāk SA)	Bērns ir uzsācis sniedzamā rezultāta apguvi, bet viņam ir nepieciešams atbalsts un regulāri skolotāja apstiprinājumi uzdevuma izpildei.
Turpina apgūt (turpmāk TA)	Bērns plānoto sasniedzamo rezultātu ir apguvis daļēji, un tas nav noturīgs, dažkārt vēl nepieciešami atbalsta materiāli vai skolotāja pamudinājums.
Apguvis (turpmāk A)	Bērns plānoto sasniedzamo rezultātu ir apguvis pilnībā, un tas ir noturīgs, spēj to lietot patstāvīgi pazīstamās un nepazīstamās situācijās.

Apguvis padziļināti (turpmāk AP)	Bērns plānoto sasniedzamo rezultātu ir apguvis pilnībā, un tas ir noturīgs, spēj to lietot patstāvīgi daudzveidīgās situācijās un pamatot pielietoto stratēģijas izvēli.
--	--

Pēc kvalifikācijas darba autores domām, tas ir labi, ka ir izstrādāti vienoti, visiem saprotami apzīmējumi ar kuru palīdzību skolotāji var novērtēt bērna prasmes. Tas palīdz un atvieglo skolotājiem bērnu vērtēšanas procesu. Kā arī, nepieciešamības gadījumā, jebkurš cits skolotājs apskatot vērtējumu, izprot šos apzīmējumus.

3.3 Bērnu valodas prasmju vērtējums pētījuma sākumā

Sestajā tabulā aplūkosim 2. pirmsskolas vecuma posma bērnu saziņas konteksta prasmju vērtējumu pētījuma sākumā.

6.tabula. Valodas prasmju vērtējums saziņas kontekstā 2.vecuma posms

Satura vienība	Plānotais sasniedzamais rezultāts	Bērna vārds				
		Zēns_1	Zēns_2	Zēns_3	Zēns_4	Meitene_1
Saziņas kontekstā	Stāsta, ka cilvēki var sazināties dažādi	SA	SA	SA	SA	SA
	Atbild uz jautājumiem, uzdod vienkāršus, īsus jautājumus, saistītus ar ikdienu.	SA	SA	TA	TA	SA
	Uzklausa citus, iesaistās sarunā.	SA	SA	TA	TA	SA
	Saklausa un mācās atšķirt runas intonācijas, kuras pauž emocijas	SA	SA	SA	SA	SA

Aplūkojot sesto tabulu, redzams, ka visi 2. vecuma posma bērni ir tikai sākuši apgūt prasmi - *stāsta, ka cilvēki var sazināties dažādi*. Bērniem individuāli, tika uzdoti jautājumi, kuri mudināja bērnu domāt par cilvēku savstarpējās sazināšanās veidiem. Zēns_2, Meitene_1 un Zēns_1 neizprata vārda *sazināšanās* jēgu (tika izskaidrots).

Zēns_3 un Zēns_4 turpina apgūt prasmi - *atbild uz jautājumiem, uzdod vienkāršus, īsus jautājumus, saistītus ar ikdienu*. Savukārt, Zēns_1, Zēns_2, un Meitene_1 to ir tikai sākuši apgūt. Kvalifikācijas darba autore novēroja, ka bērniem nav pietiekams vārdu krājums, lai spētu izteikties latviešu valodā saistībā ar ikdienas situācijām.

Vārdu krājuma nepietiekamība ietekmē arī prasmi - *uzklausa citus, iesaistās sarunā*. Zēns_1, Zēns_2 un Meitene_1, ja sarunā piedalās vairāki cilvēki, bieži sarunas laikā novēršas, šķiet, ka domās "aizpeld" citur. Meitene_1 ļoti reti, kad atbild uz jautājumiem, ja atbild, tad tikai krievu valodā. Zēns_1 un Zēns_2, lielākoties, atbild tikai krievu valodā, nereti, pirms tam

jautājot, jautājuma nozīmi krievu valodā. Atbildot uz jautājumiem Zēns_3 un Zēns_4 iesaistās sarunā, cenšas atsaukt atmiņā vārdus latviski, sarunā izmanto vārdus no divām valodām. Ņemot vērā kvalifikācijas darba autores novērojumu, par to, ka bērniem nav pietiekams vārdu krājums, lai spētu izteikties latviešu valodā, autore vērsa papildus uzmanību bērnu vārda krājuma papildināšanai, izmantojot attēlu kartītes.

Saklausā un mācās atšķirt runas intonācijas, kuras pauž emocijas - visi bērni ir tikai sākuši apgūt šo prasmi. Pēc kvalifikācijas darba autores domām, lai sasniegtu šo SR ir nepieciešams papildināt bērnu vārdu krājumu, kas saistīts ar emocijām un tad trenēt prasmi saklausīt un mācīties atšķirt runas intonācijas, kuras pauž emocijas.

Septītajā tabulā aplūkosim 2. pirmskolas vecuma posma bērnu prasmju teksta un tekstvides kontekstā vērtējumu pētījuma sākumā.

7.tabula. Valodas teksts un tekstvide prasmju vērtējums 2.vecuma posms

Satura vienība	Plānotais sasniedzamais rezultāts	Bērna vārds				
		Zēns_1	Zēns_2	Zēns_3	Zēns_4	Meitene_1
Teksts un tekstvide	Klausās tekstu, nosauc darbojošās personas, to emocijas un darbības.	SA	SA	TA	SA	SA
	Stāsta par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto, saskaņo vārdus teikumā.	SA	SA	TA	TA	SA

Aplūkojot septīto tabulu, redzams, ka Zēns_1, Zēns_4 un Meitene_1 ir sākuši apgūt prasmi - *klausās tekstu, nosauc darbojošās personas, to emocijas un darbības*. Kvalifikācijas darba autore ir novērojusi, ka Zēns_3 uzmanības noturība un koncertēšanās spējas ir augstākas, līdz ar to, iespējams, arī teksta klausīšanās latviešu valodā zēnam sagādā mazākas grūtības. *Stāsta par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto, saskaņo vārdus teikumā* – Zēns_4 un Zēns_3 turpina apgūt šo prasmi, savukārt, Zēns_1, Zēns_2 un Meitene_1 tikai sākuši to apgūt. Meitene_1 ar pieaugušajiem nedalās par saviem piedzīvojumiem, nedz arī par redzēto pat ne savā dzimtajā valodā. Zēns_2 labprāt dalās ar to, ko ir piedzīvojis brīvdienās, bet tikai krievu valodā. Savukārt Zēns_1 cenšas komunicēt izmantojot tos vārdus, kurus zina, un papildināt to darbību ar skaņām. Piemēram, “mamma brum brum būs”.

Astotajā tabulā aplūkosim 2. pirmsskolas vecuma posma bērnu valodas struktūras prasmju vērtējumu pētījuma sākumā.

8.tabula. Valodas struktūras prasmju vērtējums 2.vecuma posms

Satura vienība	Plānotais sasniedzamais rezultāts	Bērna vārds				
		Zēns_1	Zēns_2	Zēns_3	Zēns_4	Meitene_1
Valodas struktūra	Atšķir un nosauc 1.skaņu vārdā.	SA	SA	TA	TA	SA
	Mācās pareizi izrunāt visas skaņas.	SA	TA	TA	TA	SA
	Darbojoties iepazīst sev nozīmīgus burtus.	SA	SA	TA	TA	SA
	Lasa savu vārdu un atsevišķus uzrakstus apkārtņē.	SA	SA	SA	SA	SA
	Raksta burtu elementus neierobežotā laukumā.	SA	SA	TA	TA	SA

Aplūkojot astoto tabulu, redzams, ka Zēns_1, Zēns_2 un Meitene_1 ir sākuši apgūt prasmi - *atšķir un nosauc 1.skaņu vārdā*. Zēns_1 nav izpratnes par to, ko nozīmē 1.skaņa. Savukārt, Zēns_2 un Meitene_1 min skaņas, dažkārt nosaucot tādas, kuras pat nav vārdā. Zēns_3 un Zēns_4 ir izprot uzdevumu, turpina apgūt prasmi atšķirt un nosaukt 1.skaņu vārdā.

Darbojoties iepazīst sev nozīmīgus burtus – par burtiem interesei izrāda Zēns_2, Zēns_3 un Zēns_4, Meitene_1i un Zēns_1 burtu nešķiet saistoši. Balstoties uz aplūkoto teoriju, kvalifikācijas darba autore secina, ka Meitene_1 un Zēns_1 vēl nav pienācis individuālais sensitīvais periods, līdz ar to, burti vēl neinteresē.

Lasa savu vārdu un atsevišķus uzrakstus apkārtņē – visi 2.vecuma posma bērni ir tikai sākuši apgūt šo prasmi.

Zēns_4 un Zēns_3 turpina apgūt prasmi - *raksta burtu elementus neierobežotā laukumā*. Savukārt, Zēns_2 un Meitene_1 ir sākuši to darīt, tikai pēc skolotājas iniciatīvas, paši neizvēlas darbus, kur ir jāraksta burtu elementi.

Devītajā tabulā aplūkosim 3. pirmsskolas vecuma posma bērnu saziņas konteksta prasmju vērtējumu pētījuma sākumā.

9.tabula. Valodas saziņas konteksta prasmju vērtējums 3.vecuma posms

Satura vienība	Plānotais sasniedzamais rezultāts	Bērna vārds					
		Meitene_2	Meitene_3	Zēns_5	Zēns_6	Zēns_7	Zēns_8
Saziņas kontekstā	Skaidro, kāpēc cilvēki sazinoties lieto valodu.	TA	TA	TA	TA	TA	TA
	Jautā par neskaidro un atbild uz konkrētu jautājumu.	TA	SA	A	A	SA	SA
	Piedalās sarunā, nepārtrauc runātāju.	TA	SA	A	SA	SA	SA
	Lieto sarunas intonācijas paužot emocijas atbilstoši situācijai.	SA	SA	SA	TA	SA	SA

Aplūkojot devīto tabulu, redzams, ka visi bērni, turpina apgūt prasmi - *skaidro, kāpēc cilvēki sazinoties lieto valodu*. Vairāki bērni skolotājam atbildēja, ka sazināties var ar telefonu. No šī vērojuma kvalifikācijas darba autore secina, ka ir nepieciešams iepazīstināt bērnus ar cilvēku sazināšanās veidiem (sazinās ar vārdiem, kustībām, mīmiku, zīmēm).

Meitene_3, Zēns_7 un Zēns_8 sākuši apgūt prasmi - *jautā par neskaidro un atbild uz konkrētu jautājumu*. Bērni uzdod jautājumus par neskaidro krievu valodā. Arī uz skolotājas jautājumiem atbild īsi, tikai krievu valodā. Meitene_2 turpina apgūt prasmi ar valodas palīdzību paust savu attieksmi, īpaši tādās situācijās, kad kaut kas nepatīk. Zēns_5 un Zēns_6 ir apguvis prasmi jautāt par neskaidro, kā arī atbildēt uz jautājumiem. Abi zēni cenšas runāt latviski.

Piedalās sarunā, nepārtrauc runātāju - Zēns_5 ir vienīgais, kurš ievēro sarunāšanās kultūru un nepārtrauc runātāju. Zēns vienmēr pacietīgi gaida savu kārtu, paceļ roku, ja vēlas, ko teikt, nekad nepārtrauc runātāju. Savukārt, Zēns_6 pārtrauc skolotāju un arī bērnus, aplīti Zēns_6 vienmēr ir ko piebilst, neatkarīgi no tā vai tas atbilst esošai tēmai. Zēns_6 ļoti cenšas runāt latviski, tomēr bieži jautā: “a var pa krieviski?” Kad skolotāja iedrošina zēnu turpināt latviešu valodā, lielākoties, apdomājoties, tas viņam izdodas. Zēns_8, Zēns_7 un Meitene_3

runātāju nepārtrauc, tomēr, lai piedalītos sarunā, vajag uzaicinājumu no skolotājas puses, bērni, ja saprot jautājumu, atbild krievu valodā.

Lieto sarunas intonācijas paužot emocijas atbilstoši situācijai – visi bērni, izņemot Zēns_6 ir sākuši apgūt šo prasmi. Zēns_6 sarunas laikā ar mīmiku un runas intonāciju pauž emocijas un attieksmi, īpaši izbrīnu un sašutumu. Pārējo bērnu valodas intonācija ir vienvēidīga. Kvalifikācijas darba autore secina, ka ir nepieciešams trenēt bērnu prasmes lietot dažādas balsis intonācijas un paust savas emocijas.

Desmitajā tabulā aplūkosim 3. pirmsskolas vecuma posma bērnu teksta un tekstvides prasmju vērtējumu pētījuma sākumā.

10.tabula. Valodas teksts un tekstvide prasmju vērtējums 3.vecuma posms

Satura vienība	Plānotais sasniedzamais rezultāts	Bērna vārds					
		Meitene_2	Meitene_3	Zēns_5	Zēns_6	Zēns_7	Zēns_8
Teksts un tekstvide	Klausās tekstu, nosauc tajā darbojošās personas, atstāsta notikumus, izdomā teksta turpinājumu.	SA	SA	TA	TA	SA	SA
	Saprotami un secīgi stāsta par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto, arī par savām emocijām un rīcību.	SA	SA	TA	TA	SA	SA

Kā redzams prasmju vērtējumu tabulā, Zēns_5 un Zēns_6 turpina apgūt prasmes - *klausās tekstu, nosauc tajā darbojošās personas, atstāsta notikumus, izdomā teksta turpinājumu*, kā arī prasmes - *saprotami un secīgi stāsta par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto, arī par savām emocijām un rīcību*. Savukārt, pārējie bērni ir sākuši apgūt šīs prasmes.

Vienpadsmitajā tabulā aplūkosim 3. pirmsskolas vecuma posma bērnu valodas struktūras prasmju vērtējumu pētījuma sākumā.

11.tabula. Valodas struktūras prasmju vērtējums 3.vecuma posms

Satura vienība	Plānotais sasniedzamais rezultāts	Bērna vārds					
		Meitene_2	Meitene_3	Zēns_5	Zēns_6	Zēns_7	Zēns_8
Valodas struktūra	Atšķir un nosauc skaņas vārdā	TA	SA	TA	TA	SA	SA
	Pareizi izrunā visas skaņas.	TA	TA	TA	TA	TA	TA
	Skaņu apzīmē ar atbilstošu burtu.	TA	SA	A	TA	SA	SA
	Lasa vārdus, saprot izlasīto.	TA	SA	TA	TA	SA	SA
	Raksta rakstītos burtus neierobežotā laukumā.	TA	TA	TA	TA	SA	TA

Kā redzams prasmju vērtējumu tabulā Meitene_2, Zēns_5, Zēns_6 turpina apgūt prasmi *atšķirt un nosaukt skaņas vārdā*. Pārējie bērni ir sākuši apgūt šo prasmi. Meitene_3 tas sagādā diezgan lielas grūtības, viņa atbild tikai krievu valodā, šķiet, ka meitenei ir izveidojusies kāda barjera, lai runātu latviski.

Visi bērni turpina apgūt prasmi - *pareizi izrunā visas skaņas*.

Meitene_2 ar Zēns_6 turpina apgūt prasmi - *skaņu apzīmē ar atbilstošu burtu*. Pēc kvalifikācijas darba autores domām, pēc pavisam neilga laika abi bērni būs apguvuši šo prasmi. Zēns_5 jau nekļūdīgi apzīmē skaņu ar atbilstošu burtu. Meitene_3, Zēns_7 un Zēns_8 ir sākuši apgūt šo prasmi.

Lasa vārdus, saprot izlasīto – Meitene_2, Zēns_5, Zēns_6 turpina attīstīt šo prasmi. Meitene_3, Zēns_7 un Zēns_8 ir sākuši apgūt prasmi lasīt vārdus ar izpratni.

Raksta rakstītos burtus neierobežotā laukumā – visi bērni, izņemot Zēns_7, turpina apgūt šo prasmi, Zēns_7 ir tikai sācis to darīt.

No bērnu vērojumiem un vērtējumiem kvalifikācijas darba autore secina, ka ir nepieciešams darbs ar bērniem visās valodas satura vienībās.

3.4 Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība ar bērniem

Kvalifikācijas darba ietvaros autore ir aplūkojusi gan vēsturisko skatījumu uz valodas attīstību, gan arī analizējusi jaunākos pētījumus. Darba autore ir veikusi bērnu vērojumus, atbilstoši pirmsskolas mācību programmai vērtējusi bērnu prasmes. Balstoties uz teorētisko

informāciju, pirmsskolas mācību programmas izvirzītajiem SR un bērnu vērojumiem, kvalifikācijas darba autore veica praktisku pedagoģisko darbu ar bērniem. Veicamie uzdevumi tika pielāgoti bērnu individuāli aktuālajām vajadzībām un izglītības vecuma posmam.

Pedagoģiskās izmēģinājuma darbības pieeja ir kompleksa, nereti ar viena uzdevuma palīdzību ir iespējams attīstīt tādas bērnu prasmes, lai sasniegt vairākus SR. Lai sasniegtu 2. vecuma posma saziņas kontekstā izvirzītos SR kvalifikācijas darba autore nelielās apakšgrupās bērniem stāstīja, un ar attēlu palīdzību demonstrēja, brīvi izdomātus mazus stāstiņus par cilvēku sazināšanās veidiem (sazināšanās ar vārdiem, mīmiku, kustībām). Vēlāk, bērni varēja aplūkot attēlus, darboties ar tiem. Starp stāstījuma reizēm, kvalifikācijas darba autore piedāvāja bērniem aplūkot emociju kartītes, iepazīties ar dažādām emocijām, pārrunāja ar bērniem kādās situācijas viņi tā ir jutušies, utt. Pēc kāda laika kvalifikācijas darba autore atkal izstāstīja stāstiņus, nedaudz mainot sižetu, piedomājot pie runas intonācijas, lai bērniem rastos iespēja *saklausīt un mācīties atšķirt runas intonācijas, kuras pauž emocijas*, bet saglabājot stāsta galveno domu par cilvēku sazināšanās veidiem. Šoreiz darba autore uzdeva bērniem jautājumus par sižetu un to kādas emocijas katrā stāstā katrs no varoņiem izjuta. Gan emociju attēli, gan sižeta stāstu attēli bērniem visu laiku bija brīvi pieejami. Pēc laika, kvalifikācijas darba autore individuāli ar katru bērnu, kurš piedalījās pētījumā sarunājās, lai vērtētu viņu SR apguves līmeni pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības.

Lai vecinātu bērnu spēju *atpazīt un atšķirt skaņas*, kvalifikācijas darba autore ar bērniem sākumā individuāli, tad nelielās apakšgrupās spēlēja *skaņu spēles*. Pirms spēles darba autore sagatavoja groziņu, kurā atradās 3 – 4 nelieli priekšmeti ar labi sadzirdamu, kontrastējošu 1.skaņu. Kvalifikācijas darba autore aicināja bērnu no groziņa izņemt vienu priekšmetu, apskatīt to, nosaukt. Tad darba autore paņēma to pašu priekšmetu, teica nosaukumu uzsverot 1.skaņu, piemēram, mmašīna, saka, ka sākumā dzirdam skaņu “m”. Darbību atkārtu ar visiem priekšmetiem. Tālāk seko trīspakāpju lekcijas 2. pakāpe. Kvalifikācijas darba autore jautāja bērnam, lai pasniedz viņai, paņem pats, noslēpj, u.c. priekšmetu, kur sākumā dzirdama skaņa “m”, tā vairakkārt atkārtoja ar visiem priekšmetiem, līdz bērns ir gatavs pāriet uz nākošo pakāpi. 2.pakāpē ir svarīgi ieviest rotaļas elementu, lai bērniem būtu interesanti un viegli apgūt šo prasmi. 3.pakāpē kvalifikācijas darba autore uzdeva bērnam tādus jautājumus: “Kas tas ir? Ko tu dzirdi šī vārda sākumā?” Tā atkārtu ar visiem vārdiem. Ja bērns kļūdās, atgriežas pie 2.pakāpes. Vēlāk turpina spēlēt ar tiem pašiem priekšmetiem, vai citiem.

Valodas apgūvē būtiski ir *pareizi izrunāt skaņas*, tādēļ, kvalifikācijas darba autore izmantoja dažādus artikulācijas vingrinājumus tiem bērniem, kuriem tas bija nepieciešams. Kvalifikācijas darba autore izmantoja Adrijas Brantevicās “Draiskie artikulācijas vingrinājumi”.

Darbs ar skaņu maisiņiem. Līdzīgi kā skaņu spēlei, arī šī rotaļa ir vērsta uz to, lai apgūtu prasmes, kuras nepieciešamas SR sasniegšanai - *atšķir un nosauc 1.skaņu vārdā.* Grupā ir pieejami skaņu maisiņi (neliels auduma maisiņš ar uzrakstītu burtu virsū, iekšā vienāda izmēra un formas attēli ar dažādiem priekšmetiem, dzīvām būtnēm, utt., kas sākas ar šo skaņu, maisiņu skaits atbilst visiem latviešu alfabēta burtiem). Kvalifikācijas darba autore aicināja bērnu izvēlēties sev 2 skaņu maisiņus, ar kuriem viņš šodien vēlas darboties. Bērns no maisiņa izņem attēlus, nosauc tos, nosauc ar kādu skaņu tie sākas. Šajā darba posmā kvalifikācijas darba autore pārliecinās, ka bērns zina un spēj nosaukt uz attēla redzamo. Kvalifikācijas darba autore norāda uz maisiņa uzzīmēto burtu un saka, ka šādi apzīmē šo skaņu (norāda uz konkrēto burtu, piemēram m). Tad izņem attēlus no otrā maisiņa, atkārtο darbības. Šajā brīdī ievieš rotaļu elementu, piemēram, kļūst par nelieliem palaidņiem un sajauc abu maisiņu saturu. Bērniem šis moments šķiet ļoti aizraujošs. Tālāk seko divi turpinājuma varianti. Otrā vecuma posma bērni ar šīs rotaļas palīdzību trenē ne tikai prasmi *atšķirt un nosaukt 1.skaņu*, bet arī prasmes SR sasniegšanai - *darbojoties iepazīst sev nozīmīgus burtus.* Attiecīgi, tālāk bērns ar skolotāja palīdzību sašķiro attēlus pēc pirmās skaņas, ievietojot tos pareizajos maisiņos. Savukārt, trešā vecuma posma bērni darbu turpina paši, trenējot prasmi SR sasniegšanai - *skaņu apzīmē ar atbilstošu burtu.* Darbu turpina ar tiem pašiem un citiem skaņu maisiņiem.

Pēc darba ar skaņu maisiņiem, lai sasniegtu 2. *vecuma posma SR - darbojoties iepazīst sev nozīmīgus burtus* kvalifikācijas darba autore individuāli strādāja ar bērniem ar M. Montesori izstrādāto materiālu "*smilšpapīra burti*" (uz cietas pamatnes uzlīmēts pēc struktūras kontrastējošs (smilšpapīra) rakstfītais burts). Bērns izmantojot savas maņas, iesaistot muskuļus iepazīt skaņai atbilstošus burtus. Bērns no kastītes paņem 2 – 3 smilšpapīra burtus ar kuriem iepriekš strādāja ar skaņu maisiņu spēli. Seko kvalifikācijas darba autores demonstrējums bērnam: "Es tev parādīšu, kā tos var uzrakstīt" ar kreisās rokas plaukstu piespiež burta plāksnīti pie galda, ar labās rokas 3 pirkstiem (rakstīšanas satvēriens) izvelk burtu tā rakstīšanas virzienā, skaidri nosauc burtu. Atkārtο vēlreiz. Tad aicina bērnu izvilkt burtu. Darbību atkārtο ar visiem burtiem. Tālāk seko trīspakāpju lekcijas 2.pakāpe. Skolotājs nosauc un lūdz bērnam izvilkt burtus, darbību turpina līdz bērns brīvi darbojas. Seko 3.pakāpe, kurā skolotājs norāda uz burtu, lūdz bērnam to izvilkt, tad nosaukt. Darbību atkārtο ar visiem burtiem.

Lai nostiprinātu burtu bērna atmiņā, kvalifikācijas darba autore piedāvāja bērniem atbilstoši vecumam, vai nu *duršanas darbiņu* (ar īlenu izdur burta formu, izspiež izdurto burtu ārā). Vai uzrakstīt *varavīkšņu burtiņu* (ar 7 krāsām izvelk burtu). Vai ar plastilīnu izvilkt/aizpildīt burta formu. Vai meklēt un apvilkt darba lapā konkrēto burtu starp citiem burtiem. Katru reizi, kad bērns pabeidza darboties kvalifikācijas darba autore uzdeva

uzvedinošus jautājumus, lai atkārtotu un pārliecinātos par bērna zināšanām “Ar kādu burtiņu bērns ir strādājis? Vai bērns zina kādu vārdu, kurš sākas ar šo skaņu? U.c.”

Kustīgais alfabēts – trenē prasmi *skaņu apzīmēt ar atbilstošu burtu*. Bērns ar skolotājas palīdzību skaņo vārdus. Sākumā “pieraksta” vienkāršas skaņas, piemēram “pēk pēk”, vēlāk jau īsus vārdus, piemēram “ala”. Arvien vairāk darbojoties, grūtības pakāpe tiek paaugstināta, līdz bērns skaņo garākus vārdus. Pēc laika, skolotājs aicina bērnu paņemt lapiņu un mēģināt pierakstīt to, ko viņš ir “uzrakstījis” ar kustīgā alfabēta palīdzību uz lapiņas.

Otrā vecuma posma bērni brīvi *raksta burtu elementus neierobežotā laukumā*, spēlējot dažādas burtu spēles. Nepieciešami krāsu zīmuļi un lapa (var izmantot apakšgrupā vienu lielu lapu/tapeti, vai katram individuāli). Katru reizi stāsts var būt savādāks. Piemēram, kvalifikācijas darba autore stāsta stāstu par gliemezīti, kurš devās uz dzimšanas dienas ballīti. Katrs bērns uzzīmē “gliemezīti”, tad stāsts turpinās un gliemezītis sastop tārpiņu, kurš izlēdis no ābola, atkal uzzīmē “tārpiņu”, tādējādi, caur rotaļdarbību tiek trenēta roka burtu elementu rakstīšanai. Beigās aplūko paveikto, kopīgi priecājās par skaisto darbiņu.

Klausīšanās vingrinājumi – bērniem tiek dots kāds uzdevums, kas viņiem jāīsteno klausoties pasaku. Piemēram, tad, kad grupā bija tēma par meža dzīvniekiem, kvalifikācijas darba autore lasīja pasaku par trīs sivēntiņiem. Bērniem tika dots uzdevums - kad sadzird vārdu “vilks” jāpieceļas kājās. Bērniem patīk šāda veida klausīšanās uzdevumi, viņi maksimāli koncentrējas, kā arī izkustās, kas bērniem ir svarīgi, lai ilgstoši nesēdētu.

Bērni, kuri tikko sākuši lasīt, *lasa “ar priekšmetiem”*, lai sasniegtu SR - *lasa vārdus, saprot izlasīto*.

“Klausītāju klubiņš” - *stāstu klausīšanās laiks*, kvalifikācijas darba autore reizi nedēļā aicina bērnus uz klausītāju klubiņu. Pirms tam tiek sagatavota tējkanna ar gardu tēju un kāds neliels cienastiņš. Klausītāju klubiņā piedalās tie bērni, kuri neprot lasīt, kuriem ir nepieciešams paplašināt latviešu valodas vārdu krājumu. Tas bērniem ir īpašs brīdis, kuru viņi ļoti gaida. Bērni mierīgā atmosfērā klausās nelielu pasaku/stāstu, vēro attēlus. Tas ir brīdis, kad bērni paplašina savu vārdu krājumu, jo darba autore apstājas pie sarežģītākiem vārdiem, izskaidro tos, nepieciešamības gadījumā tulko krievu valodā. Bērni trenē prasmi *klausīties tekstu, nosaukt darbojošās personas un to darbības*. Pēc stāsta noklausīšanās bērni *atbild uz jautājumiem*. Pēc tam ir tējas dzeršanas rituāls.

“Lasītāju klubiņš” – Lasītāju klubiņa būtība ir līdzīga klausītāju klubiņam. Bērni mierīgā atmosfērā, pēc savām spējām, lasa pa teikumam vai rindkopai. Tiek trenētas prasmes SR sasniegšanai - *lasa vārdus, saprot izlasīto*. Pārējie bērni uzmanīgi klausās, tādējādi trenē prasmi, *klausīties tekstu*. Vēlāk tiek pārrunāts tas, ko bērni ir lasījuši/ dzirdējuši – *bērni nosauc darbojošās personas, atstāsta notikumus, dažreiz, ja ir atlicis laiks, izdomā teksta turpinājumu*.

Aplīša laiks – ir sarunu laiks, kad bērni *atbild uz konkrētu jautājumu*. Kvalifikācijas darba autore pirmdienās aicina bērnus pastāstīt par to, ko ir darījuši brīvdienās. Šajā vecuma posmā bērni grib dalīties ar citiem, tādēļ viņi cenšas runāt, neskatoties uz to, ka latviešu valodas zināšanas nav pietiekamas, bērni grib dalīties. Šādās brīvās sarunās bērni pārvar nedrošību, mēģina runāt - trenē *prasmī runāt, saskaņot vārdu teikumā un saprotami un secīgi stāsta par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto, kā arī par savām emocijām un rīcību. Mācās uz klausīt citus, iesaistīties sarunā, uzdod vienkāršus jautājumus.*

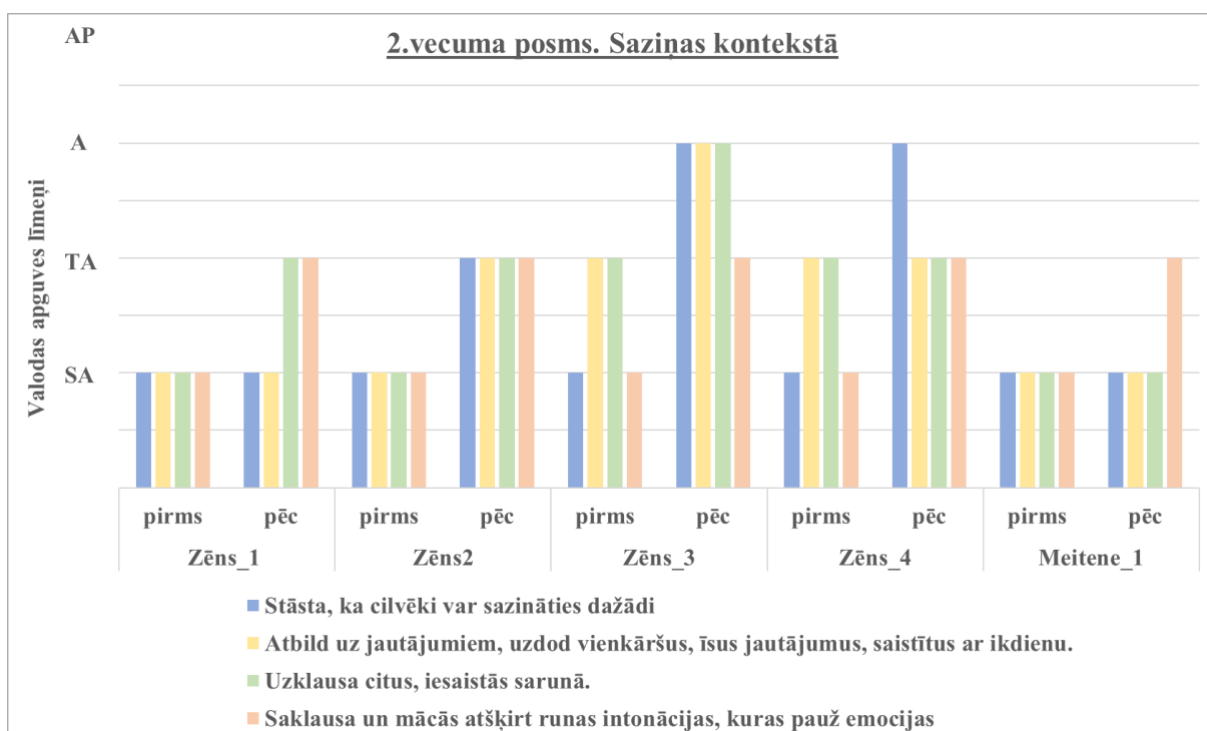
3.5 Bērnu valodas prasmju vērtējums pētījuma noslēgumā

Pēc praktiskās pedagoģiskās darbības izmēģinājuma kvalifikācijas darba autore veica bērnu valodas prasmju vērtēšanu. Divpadsmitajā tabulā ir attēlots 2. pirmskolas vecuma posma bērnu valodas prasmju vērtējums saziņas kontekstā.

12.tabula. Valodas prasmju vērtējums saziņas kontekstā 2.vecuma posms

Satura vienība	Plānotais sasniedzamais rezultāts	Bērna vārds				
		Zēns_1	Zēns_2	Zēns_3	Zēns_4	Meitene_1
Saziņas kontekstā	Stāsta, ka cilvēki var sazināties dažādi	SA	TA	A	A	SA
	Atbild uz jautājumiem, uzdod vienkāršus, īsus jautājumus, saistītus ar ikdienu.	SA	TA	A	TA	SA
	Uzklausa citus, iesaistās sarunā.	TA	TA	A	TA	SA
	Saklausa un mācās atšķirt runas intonācijas, kuras pauž emocijas	TA	TA	TA	TA	TA

Lai gūtu pilnīgāku priekšstatu par bērnu iespējamo progresu pēc pedagoģiskās darbības, aplūkosim 1. attēlu.

1.attēls. Bērnu valodas prasmju vērtējumu salīdzinājums pētījuma sākumā un noslēgumā

Kā redzams 1.attēlā Zēns_1 prasmes SR - *stāsta, ka cilvēki var sazināties dažādi*, nav mainījušās. Tāpat arī nav mainījies prasmes apguves līmenis SR – *atbild uz jautājumiem, uzdod vienkāršus, īsus jautājumus, saistītus ar ikdienu*. Kvalifikācijas darba autore pieļauj, ka tas ir saistīts ar to, ka Zēns_1 vēl īsti nerunā nevienā no valodām, līdz ar to, nebija iespējams pilnvērtīgi novērtēt Zēns_1 prasmes. Pirms pedagoģiskās darbības Zēns_1 bija sācis apgūt prasmi – uzklausa citus, iesaistās sarunā. Vērtējumā pēc darba autore ir novērtējusi Zēns_1 prasmes – turpina apgūt. Zēns_1, acīmredzami, arvien vairāk cenšas iesaistīties sarunā, īpaši to var redzēt rīta aplīša laikā, kad Zēns_1 atbild uz skolotājas jautājumiem “savā valodā”, mēģina iesaistīties sarunā paužot savu viedokli. Arī SR – *saklausa un mācās atšķirt runas intonācijas, kuras pauž emocijas*, kvalifikācijas darba autore novērtēja Zēns_1 prasmes – turpina apgūt. Pēc stāsta Zēns_1 spēja norādīt uz emociju attēliem (dusmīgs, priecīgs, bēdīgs) pareizo emociju, kuru saklausīja stāstā. Kvalifikācijas darba autore novēroja, ka Zēns_1 ir strauji pieaudzis pasīvais vārdu krājums latviešu valodā. Kvalifikācijas darba autore apsver domu aprunāties ar Zēns_1 vecākiem un ieteikt viņiem apmeklēt speciālistu, lai pārlicinātos, vai tam, ka Zēns_1 nerunā, pamatā nav kāda fizioloģiska problēma.

Aplūkojot 1.attēlu, redzams, ka Zēns_2 uzrāda progresu visos plānotajos SR. Kvalifikācijas darba autore visās pozīcijās ir novērtējusi Zēns_2 valodas apguves līmeņus no sācis apgūt uz turpina apgūt. Zēns_2 ir pieņēmis jauno pirmsskolas vidi, izrāda interesi gan par skolotāja piedāvātajiem darbiņiem, gan arī pats izvēlās, ko vēlas darīt. Zēns_2 iesaistās sarunā,

cenšas izmantot sev zināmos latviešu valodas vārdus. Atbildot uz jautājumiem mēģina to darīt latviski. Zēns_2 ir sācis arī pats uzdot jautājumus, tomēr pagaidām zēns to dara tikai krievu valodā. Pēc kvalifikācijas darba autores novērojumiem, Zēns_2 ir beidzies adaptācijas periods un zēns ir atvērts darbam.

Kvalifikācijas darba autore Zēns_3 visos SR ir novērojusi un atzīmējusi apguves līmeņa paaugstināšanos. Zēns_3 var pastāstīt, ka cilvēki sazinās dažādi, šo SR zēns ir apguvis. Zēns_3 daudz aktīvāk *atbild uz jautājumiem, uzdod vienkāršus, īsus jautājumus, saistītus ar ikdienu* latviešu valodā. Teikumi ir īsi, parasti sastāv no 3 - 4 vārdiem, tomēr ir manāms liels progress Zēns_3 komunikācijā, šķiet, ka zēns ir atvēries. Zēns_3 turpina apgūt prasmi - *saklausa un mācās atšķirt runas intonācijas, kuras pauž emocijas*, tomēr tā vēl jāpatrenē.

Zēns_4 ir apguvis un prot *pastāstīt, ka cilvēki var sazināties dažādi*. Zēns_4 ļoti bieži, slimošanas dēļ, neapmeklēja pirmsskolas izglītības iestādi, līdz ar to zēnam nav iespējas attīstīt, trenēt un iegūt jaunas prasmes un iemaņas pirmsskolā. Tas atspoguļojas arī vērtējumā - *atbild uz jautājumiem, uzdod vienkāršus, īsus jautājumus, saistītus ar ikdienu un uzklausa citus, iesaistās sarunā*, vērtējums palicis nemainīgs – turpina apgūt. Kvalifikācijas darba autore novēroja, ka Zēns_4 vēl vairāk ir noslēdzies “savā pasaulē”, pēc slimošanas katra atgriešanās pirmsskolas izglītības iestādē prasīja nelielu adaptāciju, kuras laikā zēns nav gatavs apgūt jaunas zināšanas, jo lielāko daļu laika pavada izvairoties no jebkāda veida darbiem, visu darīja uzsvērti lēni, lai ātrāk var doties pastaigā. Tad, kad Zēns_4 apmeklēja pirmsskolu un piedalījās pedagoģiskajā izmēģinājuma darbībā, kvalifikācijas darba autore novēroja, ka zēns uzlaboja savas prasmes un turpina apgūt prasmi - *saklausa un mācās atšķirt runas intonācijas, kuras pauž emocijas*.

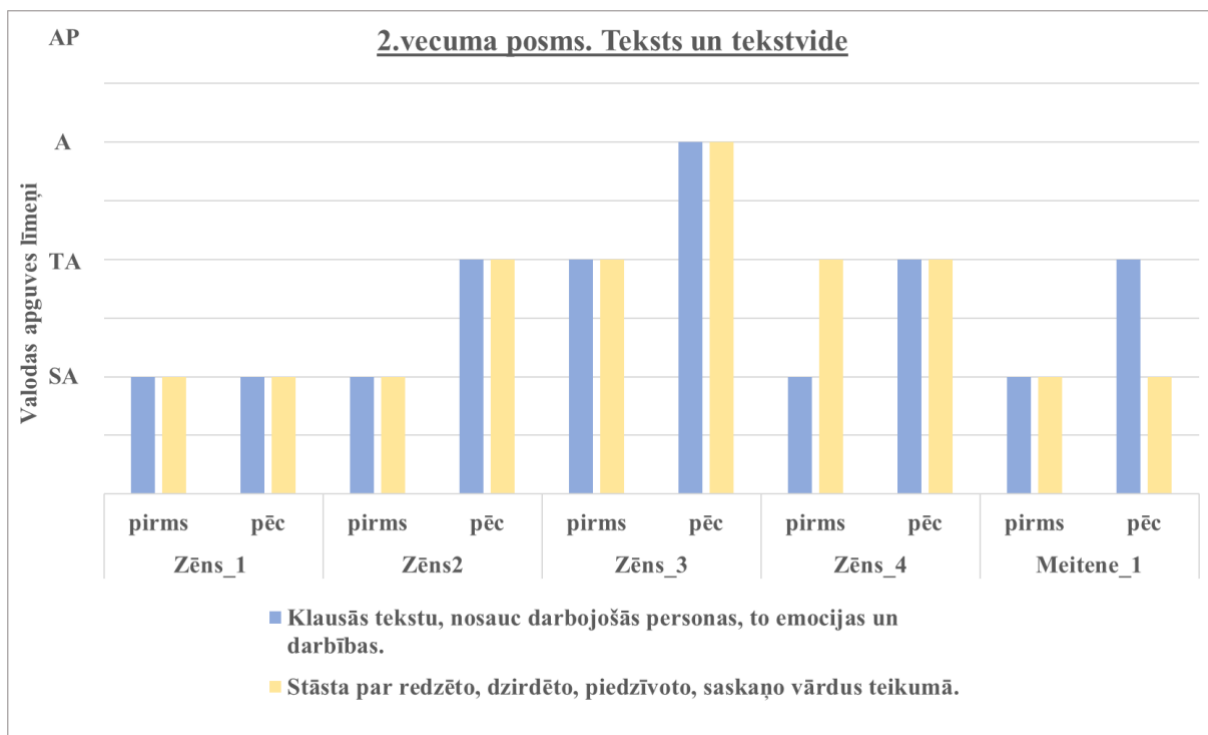
Kvalifikācijas darba autore novērtēja visus Meitene_1 prasmju vērtējumus, izņemot - *saklausa un mācās atšķirt runas intonācijas, kuras pauž emocijas*, kā nemainīgus. Meitene_1 vecākiem un kvalifikācijas darba autorei nezināmu iemeslu dēļ Meitene_1 neatkarīgi no vides un sarunas valodas sarunājoties pieaugušajiem klusē. Kvalifikācijas darba autore domā aprunāties ar vecākiem un aicināt viņus apmeklēt speciālistu, lai kopīgiem spēkiem palīdzētu Meitene_1 pārvarēt šo barjeru, iespējams, var palīdzēt kāda smilšu terapija.

Trīspadsmītajā tabulā aplūkosim 2. pirmsskolas vecuma posma bērnu prasmju teksta un tekstvides kontekstā vērtējumu pētījuma noslēgumā.

13. Valodas teksts un tekstvide prasmju vērtējums 2. vecuma posms

Satura vienība	Plānotais sasniedzamais rezultāts	Bērna vārds				
		Zēns_1	Zēns_2	Zēns_3	Zēns_4	Meitene_1
Teksts un tekstvide	Klausās tekstu, nosauc darbojošās personas, to emocijas un darbības.	SA	TA	A	TA	TA
	Stāsta par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto, saskaņo vārdus teikumā.	SA	TA	A	TA	SA

Lai gūtu pilnīgāku priekšstatu par bērnu iespējamo progresu valodas apguves līmeņos pēc pedagoģiskās darbības, aplūkosim 2. attēlu.

2.attēls. Bērnu valodas prasmju vērtējumu salīdzinājums pētījuma sākumā un noslēgumā

Kvalifikācijas darba autore Zēns_1 prasmes teksta un tekstvides kontekstā novērtēja kā nemainīgas, iespējams, pavisam neliels progress Zēns_1 prasmēs bija vērojamas, tomēr, tās joprojām ir SA (sācis apgūt) līmenī.

Tā pat kā saziņas kontekstā arī teksta un tekstvides kontekstā Zēns_2 uzrāda valodas apguves līmeņa paaugstināšanos no SA un TA. Zēns iesaistās gan grupas gan individuālajā darbā, ar vien uzmanīgāk “stāstu klubiņā” klausās tekstu, nosauc darbojošās personas, to

emocijas un darbības. Stāsta par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto, zēns ar vien vairāk cenšas izmantot latviešu valodu. Grūtības rada saskaņot vārdus teikumā.

Zēns_3 teksta un tekstvides kontekstā ir apguvis SR klausās tekstu, nosauc darbojošās personas, to emocionālas un darbības un stāsta par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto, saskaņo vārdus teikumā. Zēnam tuvojās dzimšanas diena un ir jūtama izteikta zēna iekšējā motivācija, Zēns_3 skolotājam stāstīja, ka viņš tagad būs liels, darīs lielo bērnu darbiņus. Un tas arī ir redzams bērna darbībā, viņš labprāt iesaistās un piedalās visās aktivitātēs.

Kvalifikācijas darba autore novērtēja Zēns_4 valodas apguves līmeni SR - klausās tekstu, nosauc darbojošās personas, to emocionālas un darbības kā turpina apgūt. Ja skolotājs mudina Zēns_4 iesaistīties, tad zēns spēj veikt augstāk minētās darbības. Zēns_4 ilgstoša slimošana ir ietekmējusi zēna prasmi - stāsta par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto, saskaņo vārdus teikumā. Kā jau iepriekš kvalifikācijas darba autore minēja, zēns ir vairāk noslēdzies sevī, kā arī, ikdienas komunikācija ir jūtams, ka zēnam nebija iespēja trenēties runāt latviešu valodā, šis iemaņas nav attīstījušās tālāk.

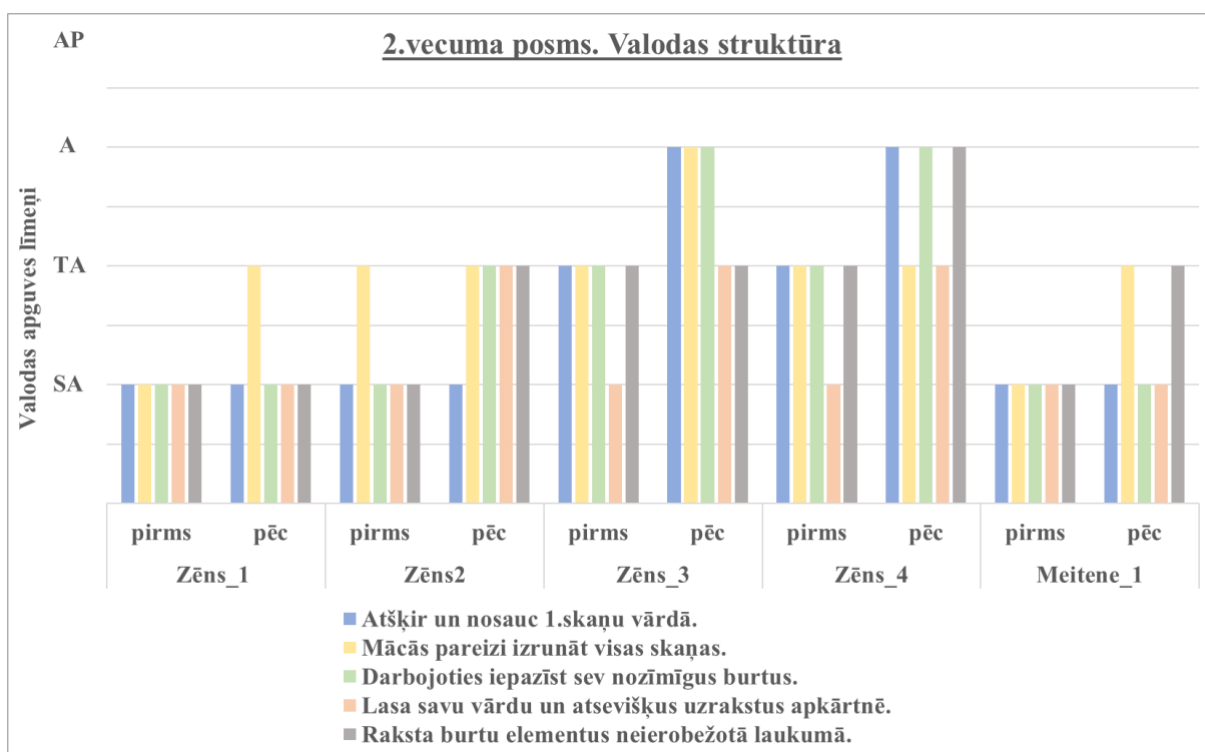
Meitene_1 labprāt klausās tekstu, ja skolotājs dod ilgu laiku pārdomām un neviens cits bērns nav paguvis viņas vietā atbildēt, tad nosauc darbojošās personas, to emocionālas un darbības. Meitene_1 atbild krieviski, tas liecina par to, ka meitene saprot tekstu latviešu valodā, kā arī viņai ir samērā pietiekams pasīvais vārdu krājums.

Četrpadsmitajā tabulā aplūkosim 2. pirmsskolas vecuma posma bērnu prasmju valodas struktūras vērtējumu pētījuma noslēgumā.

14.tabula. Valodas struktūras prasmju vērtējums 2.vecuma posms

Satura vienība	Plānotais sasniedzamais rezultāts	Bērna vārds				
		Zēns_1	Zēns_2	Zēns_3	Zēns_4	Meitene_1
Valodas struktūra	Atšķir un nosauc 1.skaņu vārdā.	SA	SA	A	A	SA
	Mācās pareizi izrunāt visas skaņas.	TA	TA	A	TA	TA
	Darbojoties iepazīst sev nozīmīgus burtus.	SA	TA	A	A	SA
	Lasa savu vārdu un atsevišķus uzrakstus apkārtņē.	SA	TA	TA	TA	SA
	Raksta burtu elementus neierobežotā laukumā.	SA	TA	TA	A	TA

Lai gūtu pilnīgāku priekšstatu par bērnu iespējamo progresu valodas apguves līmeņos pēc pedagoģiskās darbības, aplūkosim 3. attēlu.

3.attēls. Bērnu valodas prasmju vērtējumu salīdzinājums pētījuma sākumā un noslēgumā

Kvalifikācijas darba autore veiktā pedagoģiskā darba ietvaros pastiprināti strādāja uz to, lai Zēns_1 prastu *pareizi izrunāt visas skaņas*. Attiecīgi, zēns arī uzrādīja apguves līmeņa paaugstināšanos. Viss, kas saistās ar burtiem, pirmo skaņu vārdā, lasīšanu un rakstīšanu Zēns_1 vēl nesaista. Pēc kvalifikācijas darba autores aplūkotās teorijas var secināt, ka zēnam vēl nav valodas sensitīvais periods.

Zēns_2 vēl tikai sācis apgūt prasmi *atšķirt vārdu 1.skaņu*. Kā arī turpina apgūt prasmi *pareizi izrunāt visas skaņas*. Zēns_2 ir sākuši interesēt burti, labprāt, *darbojoties iepazīst sev nozīmīgus burtus un raksta burtu elementus*. Zēns_2 turpina apgūt prasmi *atpazīt un reizēm lasīt savu vārdu*, tomēr *atsevišķi uzraksti vēl nepadodas*.

Zēns_3 ir apguvis prasmi atšķirt un nosaukt 1. skaņu vārdā. Zēns_3 ļoti patika skaņu spēle, vēlējās bieži to spēlēt. Zēns_3 pareizi izrunā visas skaņas, kā arī apguvis prasmi *darbojoties iepazīst sev nozīmīgus burtus*. Zēns turpina apgūt prasmi *lasīt savu vārdu*, bet tik raiti neiet ar *atsevišķiem uzrakstiem apkārtņē*. Nemainīgs vērtējums arī palika pie SR – *raksta burtu elementus neierobežotā laukumā*.

Kvalifikācijas darba autorei likās pārsteidzoši, ka ņemot vērā Zēns_4 ilgstošo slimšanu un zemos apguves līmeņus citos valodas kontekstos, zēns ir apguvis tādus SR – *atšķir un nosauc 1.skaņu vārdā, darbojoties iepazīst sev nozīmīgus burtus un raksta burtu elementus neierobežotā laukumā*. Zēns_4 labprāt raksta burtus un to elementus. Kā arī, zēnam sāk padoties prasme *lasīt savu vārdu un atsevišķus uzrakstus apkārtņē*, protams nepieciešams vēl turpināt

trenēt šo prasmi, lai sasniegtu SR. Ikdienā, zēnam kā viena no pirmajām izvēlēm ar ko darboties ir tieši valodas materiāls.

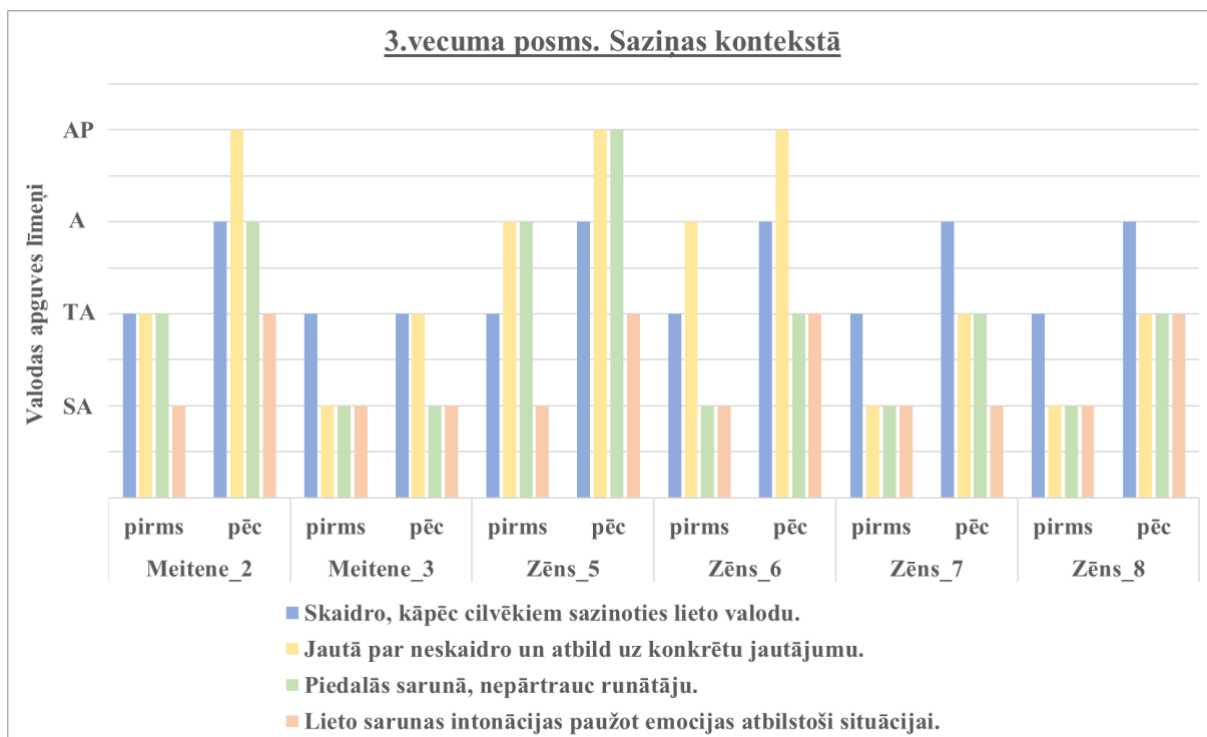
Meitene_1 turpina apgūt *pareizi izrunāt visas skaņas*. Meitene ir sākusi atkārtot atsevišķas skaņas pēc skolotājas latviešu valodā. Tas kvalifikācijas darba autorei deva iespēju labāk novērtēt meitenes prasmes.

Piecpadsmītajā tabulā ir attēlots 3. pirmskolas vecuma posma bērnu valodas prasmju vērtējums saziņas kontekstā.

15.tabula. Valodas prasmju vērtējums saziņas kontekstā 3.vecuma posms

Satura vienība	Plānotais sasniedzamais rezultāts	Bērna vārds					
		Meitene_2	Meitene_3	Zēns_5	Zēns_6	Zēns_7	Zēns_8
Saziņas kontekstā	Skaidro, kāpēc cilvēki sazinoties lieto valodu.	A	TA	A	A	A	A
	Jautā par neskaidro un atbild uz konkrētu jautājumu.	AP	TA	AP	AP	TA	TA
	Piedalās sarunā, nepārtrauc runātāju.	A	SA	AP	TA	TA	TA
	Lieto sarunas intonācijas paužot emocijas atbilstoši situācijai.	TA	SA	TA	TA	SA	TA

Lai gūtu pilnīgāku priekšstatu par bērnu iespējamo progresu pēc pedagoģiskās darbības, aplūkosim 4. attēlu.

4.attēls. Bērnu valodas prasmju vērtējumu salīdzinājums pētījuma sākumā un noslēgumā

Meitene_2 SR - *jautā par neskaidro un atbild uz jautājumiem* pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības ir apguvusi padziļināti. Meitene_2 jūtas droši, brīvi uzdod jautājumus, ne tikai par neskaidro, bet arī par lietām, kuras viņu interesē. Kā arī, brīvi atbild uz uzdotajiem jautājumiem. Komunikācijā ar pieaugušajiem pirmsskolā ir sākusi runāt tikai latviešu valodā, tomēr, laukumīnā turpina rotaļāties izmantojot krievu valodu. Meitene_2 ir apguvusi nepieciešamās prasmes, lai sasniegtu SR *skaidro, kāpēc cilvēki sazinoties lieto valodu* un *piedalās sarunā, nepārtrauc runātāju*. Meitene_2 turpina apgūt prasmes, lai sasniegtu SR *lieto sarunas intonācijas paužot emocijas atbilstoši situācijai*.

Meitene_3 pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības paaugstinājās vērtējums uz turpina apgūt SR - *jautā par neskaidro un atbild uz jautājumiem*. Kvalifikācijas darba autore pārējos valodas saziņas konteksta vērtējumus pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības atstāja nemainīgus, jo Meitene_3i, joprojām, grūtības sagādā komunikācija, viņa ir sākusi apgūt šīs prasmes.

Zēns_5 ir apguvis padziļināti prasmes SR - *jautā par neskaidro, atbild uz konkrētu jautājumu* un *piedalās sarunā, nepārtrauc runātāju*, sasniegšanai. Sarunas laikā, atbilstoši vecumam, Zēns_5 prot izteikt un pamatot savu viedokli. Nepārtraucot runātāju, Zēns_5 uzklausa cita teikto, nepieciešamības gadījumā uzdod precizējošus jautājumus. Zēns_5 turpina apgūt prasmi - *lieto sarunas intonācijas paužot emocijas atbilstoši situācijai*. Pirmsskolā Zēns_5 runā latviešu valodā, brīžos, kad citi bērni uzrunā zēnu krieviski, Zēns_5 turpina sarunu vai rotaļu krievu valodā.

Zēns_6 ir apguvis un apguvis padziļināti tādas prasmes, kas nepieciešamas SR - skaidro, kāpēc cilvēki sazinoties lieto valodu un jautā par neskaidro, atbild uz konkrētu jautājumu sasniegšanai. Zēns_6 lielas grūtības sagādā piedalīšanās sarunā nepārtraucot runātāju, tomēr, kvalifikācijas darba autorei jāatzīst, ka darba rezultātā zēns ir sācis pievērst sarunāšanās kultūrai uzmanību, turpinot apgūt šo prasmi.

Zēns_7 zina kāpēc cilvēki sazinoties lieto valodu. Pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības Zēns_7 jūtas drošāks, turpina apgūt prasmi jautāt par neskaidro un atbildēt uz jautājumiem. Pēc darba autores domām, arī tas, ka zēns jau sāk pierast pie pirmsskolas izglītības iestādes vides un adaptēties jaunai videi, kurā viņš tagad dzīvo, palīdz zēnam mācību procesā. Visus jautājumus Zēns_7 uzdod krievu valodā, tomēr, jau uzdrošinās atkārtot vārdus latviski. Arī Zēns_8 valodas prasmju vērtējums saziņas kontekstā ir pieaudzis. Zēns prot izskaidrot kāpēc cilvēki sazinoties lieto valodu. Zēns_8 turpina apgūt prasmes, kuras nepieciešamas lai sasniegtu pārējos SR valodas saziņas kontekstā. Kvalifikācijas darba autore ir novērojusi, ka zēns aktīvāk ir sācis apmeklēt pirmsskolu, līdz ar to arī rodas iespēja praktiski trenēt jaunās prasmes un iemaņas.

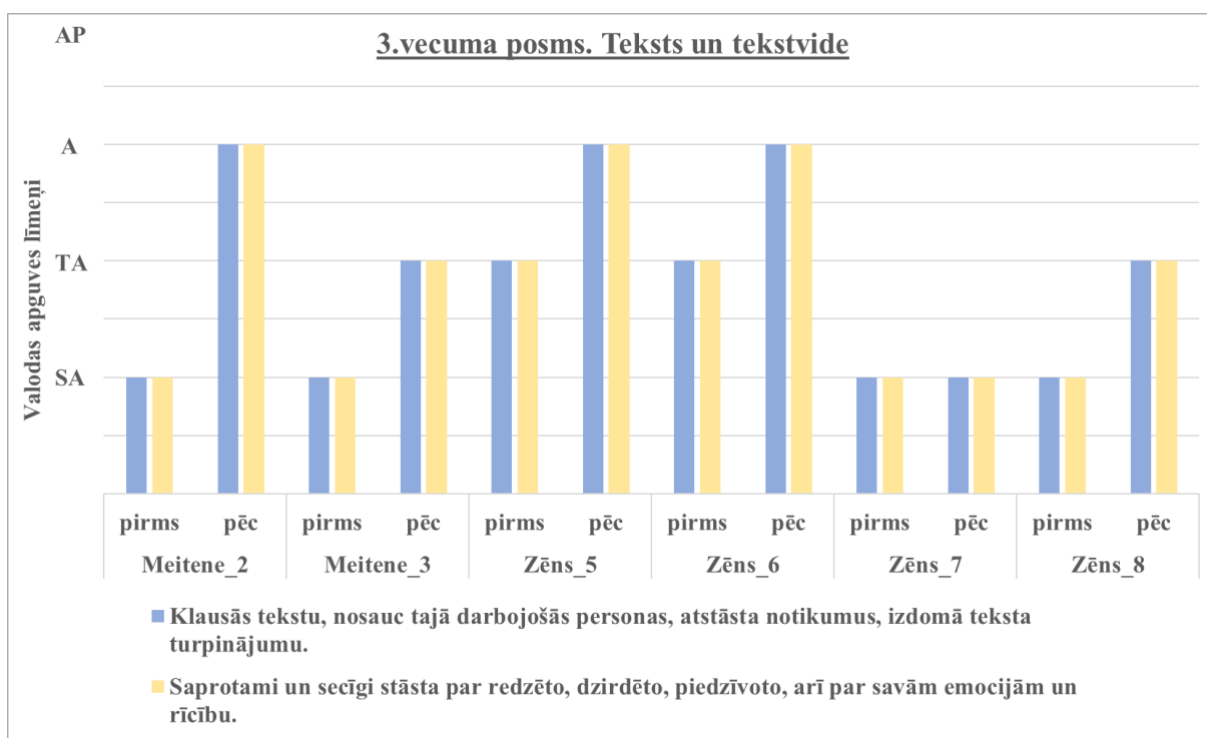
Gan otrajam vecuma posmam, gan trešajam ir gandrīz nemainīgi apguves līmeņa rādītāji, kas saistīti ar emocijām un to atpazīšanu. Kvalifikācijas darba autore secina, ka jāturpina pedagoģiskais darbs, papildinot to ar citām metodēm, lai sasniegtu pirmsskolas mācību programmas izvirzītos SR.

Sešpadsmitajā tabulā aplūkosim 3. pirmsskolas vecuma posma bērnu teksta un tekstvides prasmju vērtējumu pētījuma noslēgumā.

16. Valodas teksts un tekstvide prasmju vērtējums 3. vecuma posms

Satura vienība	Plānotais sasniedzamais rezultāts	Bērna vārds					
		Meitene_2	Meitene_3	Zēns_5	Zēns_6	Zēns_7	Zēns_8
Teksts un tekstvide	Klausās tekstu, nosauc tajā darbojošās personas, atstāsta notikumus, izdomā teksta turpinājumu.	A	TA	A	A	SA	TA
	Saprotami un secīgi stāsta par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto, arī par savām emocijām un rīcību.	A	TA	A	A	SA	TA

Lai gūtu pilnīgāku priekšstatu par bērnu iespējamo progresu valodas apguves līmeņos pēc pedagoģiskās darbības, aplūkosim 5. attēlu.

5.attēls. Bērnu valodas prasmju vērtējumu salīdzinājums pētījuma sākumā un noslēgumā

Meitene_2 ir ļoti straujš lēciens valodas apguves līmeņos no sākusi apgūt uz apguvusi SR – *klausās tekstu, nosauc tajā darbojošās personas, atstāsta notikumus, izdomā teksta turpinājumu* un *saprotami stāsta par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto, arī par savām emocijām un rīcību*. Piedalīšanās “Lasītāju klubiņā” Meitene_2 ļoti patīk, viņa uzmanīgi klausās citu bērnu lasījumā, spēj atstāstīt dzirdētos notikumus. Pirmdienās, Meitene_2 vienmēr aplīti dalās ar pārējiem bērniem par to, ko darījusi brīvdienās. Meitene_2 reizēm gadās uzvedības problēmas, kad kāds bērns nerīkojas pēc viņas vēlmēm, tad pārrunājot ar meiteni kas pamudināja viņu šādi rīkoties, Meitene_2 stāsta, par savām emocijām (piemēram, bija dusmīga, ka kāds bērns aizgāja spēlēt ar citiem), kuras noveda pie konkrētas rīcības.

Kvalifikācijas darba autore Meitene_3 valodas apguves līmeņu vērtējumu pēc pedagoģiskās darbības paaugstināja uz TA. Meitene saka, ka nezina kā latviski pateikt, saka savas domas krievu valodā, skolotāja atkārtoti latviešu valodā, tad Meitene_3 pati cenšas atkārtot to pašu latviski.

Zēns_5 un Zēns_6 ir apguvuši abus SR - *klausās tekstu, nosauc tajā darbojošās personas, atstāsta notikumus, izdomā teksta turpinājumu* un *saprotami stāsta par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto, arī par savām emocijām un rīcību*. Zēns_5 labprāt piedalās visās skolotāja piedāvātajās aktivitātēs, ir manāmi uzlabojis savas latviešu valodas prasmes. Zēns_6 arvien retāk jautā “a var pa kriviski?”, ja nezina kādu vārdu, ietur pauzi, līdz atsauc atmiņā.

Kvalifikācijas darba autore Zēns_7 prasmes SR - klausās tekstu, nosauc tajā darbojošās personas, atstāsta notikumus, izdomā teksta turpinājumu un saprotami stāsta par redzēto, dzirdēto, piedzīvoto, arī par savām emocijām un rīcību, sasniegšanai pēc pedagoģiskās darbības novērtēja nemainīgi – SA. Zēns ir pārāk īsu brīdi Latvijā, ir pašos latviešu valodas apgūšanas pirmsākumos, kā arī, zēnam norit vēl adaptācijas periods, jo tā pat kā vairums bērnu, šajā rudenī daudz slimoja.

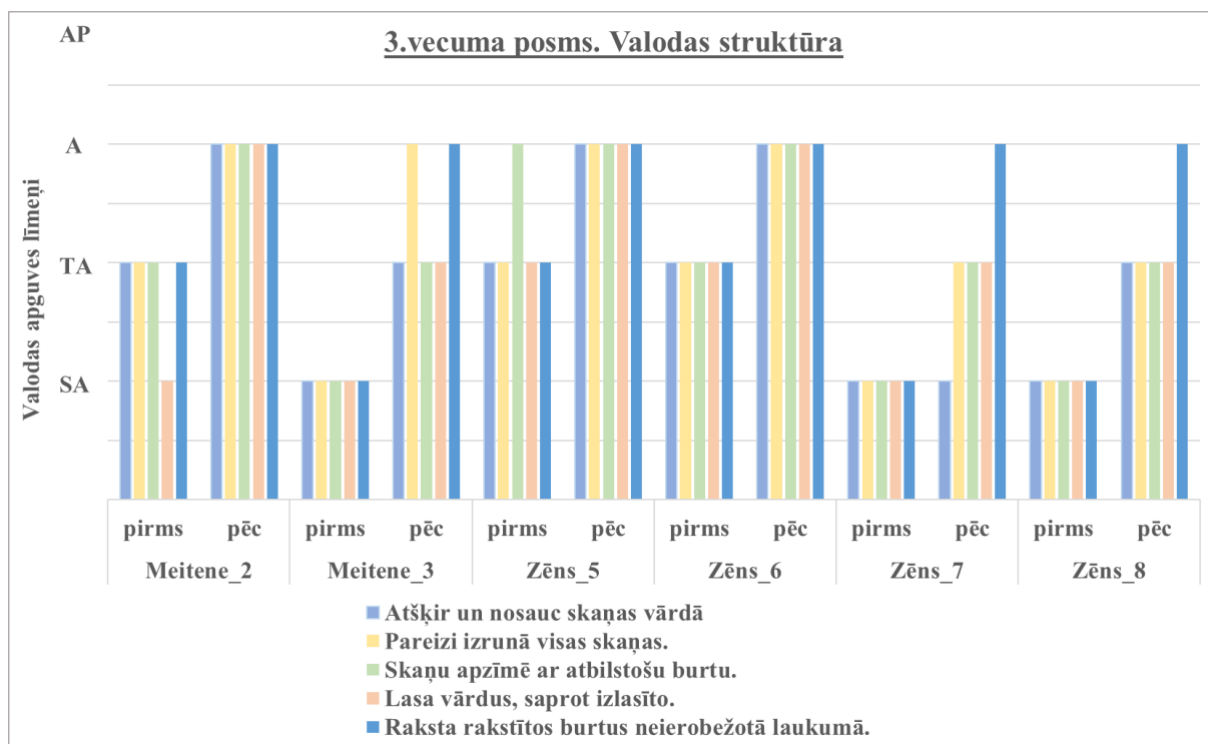
Zēns_8 turpina apgūt prasmes, lai sasniegtu teksta un tekstvides SR.

Septiņpadsmitajā tabulā aplūkosim 3. pirmsskolas vecuma posma bērnu teksta un tekstvides prasmju vērtējumu pētījuma noslēgumā

17.tabula. Valodas struktūras prasmju vērtējums 3.vecuma posms

Satura vienība	Plānotais sasniedzamais rezultāts	Bērna vārds					
		Meitene_2	Meitene_3	Zēns_5	Zēns_6	Zēns_7	Zēns_8
Valodas struktūra	Atšķir un nosauc skaņas vārdā	A	TA	A	A	SA	TA
	Pareizi izrunā visas skaņas.	A	A	A	A	TA	TA
	Skaņu apzīmē ar atbilstošu burtu.	A	TA	A	A	TA	TA
	Lasa vārdus, saprot izlasīto.	A	TA	A	A	TA	TA
	Raksta rakstītos burtus neierobežotā laukumā.	A	A	A	A	A	A

Lai gūtu pilnīgāku priekšstatu par bērnu iespējamo progresu valodas apguves līmeņos pēc pedagoģiskās darbības, aplūkosim 6. attēlu.

6.attēls. Bērnu valodas prasmju vērtējumu salīdzinājums pētījuma sākumā un noslēgumā

Meitene_2 šajā mācību pusgadā ir ļoti strauji attīstījusi savas valodu jomas prasmes. Novērojuma sākumā Meitene_2 tikai sāka mācīties lasīt, tagad Meitene_2 lasa un lasa ar izpratni. Meitene_2 atšķir skaņas vārdā, apzīmē tās ar atbilstošiem burtiem un prot pierakstīt ar rakstītiem burtiem.

Meitene_3 pirms pedagoģiskās izmēģinājuma darbības visas prasmes lai sasniegtu valodas struktūras SR bija sākusi apgūt. Pēc ir manām progress, Meitene_3 turpina apgūt atšķir un nosauc skaņas vārdā, skaņu apzīmē ar atbilstošu burtu, lasa vārdus un saprot izlasīt. Straujš lēciens ir vērojams pareizi izrunā visas skaņas. Kvalifikācijas darba autore pieļauj, ka tas ir saistīts ar to, ka Meitene_3 ir sākusi atkārtot teikumus latviešu valodā, līdz ar to, trenē savu prasmi pareizi izrunāt visas skaņas. Kā arī, kvalifikācijas darba autorei bija lielāka iespēja objektīvi novērtēt šo Meitene_3 prasmi. Meitene_3 ir apguvusi rakstīto burtu rakstīšanu neierobežotā laukumā.

Zēns_5 pirms pedagoģiskās izmēģinājuma darbības brīvi darbojās ar kustīgo alfabētu, vērojumā pēc pedagoģiskās vērojuma darbības, kvalifikācijas darba autore novērtēja, ka Zēns_5 ir apguvis visas prasmes valodas struktūras SR. Zēns_5 darba spars un motivācija noved pie pozitīva iznākuma – acīmredzama progressa valodu mācību jomā.

Pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības Zēns_6 ir apguvis visus SR valodas struktūras jomā. Kvalifikācijas darba autore ir novērojusi, ka reizēm Zēns_6 pēkšņi sāk lasīt mehāniski, bez izpratnes. Jautājot, atsevišķi, katra vārda nozīmi zēns izprot. Kvalifikācijas darba autore pieļauj, ka tajās retajās reizēs, kad tā notiek, zēns domās ir kaut kur citur un neiedziļinās veicamajā uzdevumā.

Zēns_7 pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības vēl tikai *sācis mācīties atšķirt un nosaukt skaņas vārdā*. Zēns_7 turpina apgūt - pareizi izrunā visas skaņas, skaņu apzīmē ar atbilstošu burtu, lasa vārdus, saprot izlasīto. Zēns_7, lai arī vēl nepazīst visus burtus, tomēr ir izpratis kā lasīt, lasa mehāniski, bez izpratnes, jautā neskaidros burtus. Zēns ir apguvis prasmi rakstīt rakstītos burtus neierobežotā laukumā.

Zēns_8 pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības uzrāda progresu, kvalifikācijas darba autore novērtēja viņa prasmes – TA. Iespējams drauga (Zēns_7) ietekmē zēns ir saņēmis, izrāda interesi par valodu. Kvalifikācijas darba autore novēroja nelielu sacensību starp zēniem. Zēns_8 ir apguvis *rakstīto burtu rakstīšanu neierobežotā laukumā*.

Aplūkojot bērnu prasmju vērtējumu pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības kvalifikācijas darba autore secina, ka, ja bērni regulāri apmeklē pirmsskolu, viņiem ir iespēja praktiskā veidā trenēt visas nepieciešamās prasmes un iemaņas, lai sasniegtu SR valodu mācību jomā. Bērnu valodas prasmju rādītāji paaugstinājās, visiem bērniem, kuri piedalījās pētījumā. Citiem bērniem bija vērojams straujš lēciens prasmju attīstībā, piemēram, Meitene_2, kura pēkšņi sāka lasīt un lasa ar izpratni. Savukārt, citi bērni lēnītēm, soli pa solim virzās uz priekšu, lai sasniegtu izvirzītos SR.

Analizējot bērnu apguves līmeņus pēc pedagoģiskās darbības, kvalifikācijas darba autore secina, ka jāturpina pedagoģiskais darbs papildinot to ar citām mācību metodēm, lai sasniegtu pirmsskolas mācību programmas izvirzītos SR, kas saistīti ar emociju atpazīšanu un paušanu.

Secinājumi

Balstoties uz teorētiski un empīriski veikto pētījumu, tika formulēti šādi secinājumi:

- 1) Laika gaitā daudzi zinātnieki ir pētījuši valodas attīstību, lai arī pastāv ļoti atšķirīgas teorijas, tās visas ir sniegušas ieguldījumu izpratnes radīšanā par cilvēku savstarpējo saskarsmi, spēju paust savas domas, jūtas, tās palīdz apzināties un izprast neatņemamo valodas nozīmi cilvēku dzīvē un attīstībā.
- 2) Valodas attīstību ietekmē ģenētika, kognitīvie faktori, vide, kultūra, kurā bērns aug, sociālā mijiedarbība ar apkārtnējiem cilvēkiem, mātes izglītības līmenis, kā arī, bērna motivācija un individuālās bērna iemaņas un prasmes. Valodas apguves process ir pakāpenisks.
- 3) Valoda nav tikai komunikācijas līdzeklis, bet arī domāšanas, izziņas, radošuma un cilvēka identitātes veidošanās faktors.
- 4) Valodas attīstība ir svarīga prasme, kas veicina bērna mācīšanās, sociālo, emocionālo un kognitīvo spēju attīstību, kā arī viņa integrāciju dažādās kultūrās.
- 5) Lai nodrošinātu kvalitatīvu, bērnu attīstībai atbilstošu darbu skolotājiem ir būtiski zināt bērnu valodas attīstības vecumposmu iezīmes.
- 6) Mūsdienu ģeopolitiskā situācija liek cilvēkiem būt elastīgiem, apgūt jaunas valodas.
- 7) Lai cittautiešu bērni spētu veiksmīgāk adaptēties un iekļauties sabiedrībā, socializēties un sasniegt savu potenciālu Latvijā, bērniem ir nepieciešamas latviešu valodas zināšanas.
- 8) Valsts izglītības satura centra izveidotā mācību programma palīdz skolotājam izprast, kādus sasniežamos rezultātus bērniem atbilstošā vecuma posmā būtu jāsasniež.
- 9) Nav vienas ideālas valodas apgušanas metodes, vislabāk ir regulāri darboties ar bērniem, kombinējot un papildinot dažādas valodas apgušanas mācību metodes.
- 10) Regulāri apmeklējot pirmsskolu ir iespēja socializēties un trenēt savas latviešu valodas prasmes.
- 11) Skolotājam svarīgi nodrošināt pirmsskolā valodas attīstību veicinošu vidi, runāt ar bērniem skaidri un pareizi, izmantot plašu vārdu krājumu, saukt lietas īstos vārdos, pat ja nosaukumi ir sarežģīti, sniegt bērniem iespēju runāt un paust savu viedokli.
- 12) Regulāri darbojoties ar bērniem, piedāvājot bērniem attīstošu materiālu un valodas izmantošanas iespējas, bērnu valodas prasmju rādītāji paaugstinās.
- 13) Valodas attīstība ir process, kas turpinās visa mūža garumā.

Literatūras saraksts

1. Al - Harbi, Salwa S. (01.02.2020). Language Development and Acquisition in Early Childhood. *Journal of Education and Learning (EduLearn)*. Pieejams: <https://eric.ed.gov/?q=EJ1270791&id=EJ1270791>
2. Anspoka Z., Irbe I., Liepiņa D., Miesniece A. (03.08.2020). Mācības bilingvāli un latviešu valodā Rokasgrāmata pirmsskolas pedagogiem. *Latviešu valodas aģentūra*. Pieejams: https://maciunmacies.valoda.lv/wp-content/uploads/2020/08/LVA_A4_rokasgraamata_WEB_gatavs.pdf
3. Bayar M. N., Bayoğlu B. & Anlar B. (30.05.2013). Language development and affecting factors in 3 to 6 year old children. *European Archives of Oto-Rhino-Laryngology*. Pieejams: <https://link.springer.com/article/10.1007/s00405-013-2567-0>
4. Bishop, D. V., Laws, G., Adams, C., & Norbury, C. F. (2006). High heritability of speech and language impairments in 6-year-old twins demonstrated using parent and teacher report. *Behavior genetics*, 36(2), 173-1841.
5. Bi Y. H., Lin G., Yuanhua L., Sherron K. R. & Xiaomei Z. (12.09.2021). Feedback Matters: Examining the Use of Feedback Strategies by Chinese Preschool Teachers in Science Lessons. *Springer Nature, Early Childhood Education Journal*. Pieejams: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s10643-021-01265-3.pdf>.
6. Brantevica A. (2018). *Draiskie artikulācijas vingrinājumi*. RAKA izdevniecība. ISBN 978-9984-48-342-1
7. Celitāne Č. (2007). *Otrās valodas apguve. Metodes un paņēmieni*. Rīga: Izdevniecība Pētergailis
8. Charlotte Lozier Institute. (20.06.2023). Learning in the Womb. *Dive Deeper*. Pieejams: <https://lozierinstitute.org/dive-deeper/learning-in-the-womb/>
9. Chaparro - Moreno L.J., Justice L.M., Logan J.A.R., Purtell K.M. & Lin T. (07.08.2019). The preschool classroom linguistic environment: Children's first - person experiences. *Plos One*. Pieejams: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371%2Fjournal.pone.0220227>
10. Christine M., Hugo L., Patricia K K. (22.11.2012). Language experienced in utero affects vowel perception after birth: a two-country study. *Acta Paediatrica*. DOI: 10.1111/apa.12098.
11. Chiknaverova K. & Obdalova O. (23.03.2022). Affecting Students' Motivation to Foster Foreign Language Acquisition: Juggling Pedagogical Tools and Psychological

- Diagnostics in the University Classroom. *Individual and Contextual Factors in the English Language Classroom*. Pieejams: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-91881-1_9
12. Chilingaryan K.P. (2015). Motivation in language learning. *International Multidisciplinary Scientific Conferences on Social Sciences and Arts*. Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/312209587_MOTIVATION_IN_LANGUAGE_LEARNING
 13. Conti - Ramsden G. & Kevin Durkin K. (17.06.2012). Language Development and Assessment in the Preschool Period. *Neuropsychology Review*. Pieejams: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11065-012-9208-z>
 14. Cole P. M., Loughheed. J. P., Ram N. (2018). The Development of Emotion Regulation in Early Childhood. *Emotion Regulation*. Pieejams: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781351001328-3/development-emotion-regulation-early-childhood-pamela-cole-jessica-loughheed-nilam-ram>
 15. Ellman M. (12.07.2021). Key concepts in teacher training #6: Language awareness. *Cambridge: Cambridge University Press*. Pieejams: <https://www.cambridge.org/elt/blog/2021/07/12/key-concepts-in-teacher-training-6-language-awareness/>
 16. Gail G. (28.09.2022). How Your Baby Learns Language in the Womb. *Psychology Today*. Pieejams: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/strategies-living/202209/how-your-baby-learns-language-in-the-womb>
 17. Genesee F., Nicoladis E, Paradis J. (26.09.2008). Language differentiation in early bilingual development. Cambridge University Press. Pieejams: <https://www.cambridge.org/core/journals/journal-of-child-language/article/abs/language-differentiation-in-early-bilingual-development/6A3ADCA6AC5F3C3DED3AD8A7F2379E57>
 18. Fisher, S. E., & Scharff, C. (2009). FOXP2 as a molecular window into speech and language. *Trends in genetics*. 25(4), 166-177. Pieejams: <https://www.bcp.fu-berlin.de/biologie/arbeitsgruppen/verhaltensbiologie/verhaltensbiologie/publikationen/fisher-cs-foxp2asmolecularwindow-2009.pdf>
 19. Kalnača A., Lokmane I. (09.08.2023). vispārīgā valodniecība. *Nacionālā enciklopēdija*. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/1255-vispārīgā-valodniecība>
 20. Kalvāns. Ē. (2018). Attīstības psiholoģija. Mācību līdzeklis. *Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija*. Pieejams: <http://books.rta.lv/index.php/RTA/catalog/view/7/6/20-2>

21. Kralová Z., Nemčoková K. & Datko J. (2021). Foreign Language Pronunciation, from Theory to Practice. *Cambridge Scholars Publishing*. Pieejams: <https://www.cambridgescholars.com/resources/pdfs/978-1-5275-7371-0-sample.pdf>
22. Khan Academy. (2023). Pieejams: <https://www.khanacademy.org/test-prep/mcat/processing-the-environment/language/a/theories-of-the-early-stages-of-language-acquisition>
23. Klein W. (01.10.2010). Language and genetics. *Max Planck Institute for Psycholinguistics*. Pieejams: <https://www.mpg.de/19395/language-genetics>.
24. Lemetyinen H. (07.09.2023). Language Acquisition Theory. *Simply Psychology*. Pieejams: <https://www.simplypsychology.org/language.html>
25. Lieģeniece D. (1999). Kopveseluma pieeja audzināšanā (5-7 gadu vecumā). Rīga: Apgāds Raka
26. Luna S. M. (2017). Academic Language in Preschool: Research and Context. *The Reading Teacher*. Pieejams: <https://ila.onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/trtr.1582>
27. Ministru kabinets, (2018). noteikumi Nr. 716. Ministru kabineta noteikumi Nr. 716. Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem. Rīga: *Ministru kabinets*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/303371-noteikumi-par-valsts-pirmsskolas-izglitibas-vadlinijam->
28. Montessori, M. (2019). Absorbējošais prāts. Rīga: SIA Jāņa rozēs apgāds
29. Molly M. (02.01.2013). While in womb, babies begin learning language from their mothers. *University of Washington UW NEWS*. Pieejams: <https://www.washington.edu/news/2013/01/02/while-in-womb-babies-begin-learning-language-from-their-mothers/>
30. Nurhidayah R. (2020). The Role of Motivation in Second Language Acquisition. *Jurnal Ilmiah Spectral* 6(2), 096-104. Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/345968801_The_Role_of_Motivation_in_Second_Language_Acquisition
31. Owen - Hill A. (17.10.2023). 5 Key Reasons Why Listening is Important in Language Learning. Enux Education Limited. Pieejams: <https://www.fluentu.com/blog/the-importance-of-listening-in-language-learning/>
32. Paris J., Ricardo A. & Rymond D. (2018). Child Growth and Development (Paris, Ricardo, Rymond, and Johnson). *College of the Canyons*. Pieejams: [https://socialsci.libretexts.org/Bookshelves/Early_Childhood_Education/Book%3A_Child_Growth_and_Development_\(Paris_Ricardo_Rymond_and_Johnson\)](https://socialsci.libretexts.org/Bookshelves/Early_Childhood_Education/Book%3A_Child_Growth_and_Development_(Paris_Ricardo_Rymond_and_Johnson))

33. Pacific Lutheran University. (2013). Language learning begins in utero, study finds; Newborn memories of oohs and ahs heard in the womb. *ScienceDaily*. Pieejams: www.sciencedaily.com/releases/2013/01/130102083615.htm
34. Renukadevi. D. (2014). The Role of Listening in Language Acquisition; the Challenges & Strategies in Teaching Listening. *International Journal of Education and Information Studies*. Pieejams: https://www.ripublication.com/ijeisv1n1/ijeisv4n1_13.pdf
35. Sebre, S., Miltuze, A. (2022). Attīstības psiholoģija. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC
36. Seven M.A. (2020). Motivation in language learning and teaching. *African Educational Research Journal*. Pieejams: <https://eric.ed.gov/?q=EJ1274645>
37. Skaista U., Bārda E. (2011). Valodas (runas un rakstu) attīstības veicināšana bērniem vecumā no 5 līdz 8 gadi. *Valsts izglītības saturs centrs*. Pieejams: https://registri.visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/valattveic_5_8.pdf
38. Smith-Christmas, C. (2016). What Is Family Language Policy? *Family Language Policy: Maintaining an Endangered Language in the Home*. Pieejams: https://link.springer.com/chapter/10.1057/9781137521811_1
39. Speech and Language UK. (2023). Ages and stages. Pieejams: <https://speechandlanguage.org.uk/talking-point/parents/ages-and-stages/>
40. Statista. (2023). Estimated number of refugees from Ukraine recorded in Europe and Asia since February 2022 as of September 12, 2023, by selected country. *Society»Demographics*. Pieejams: <https://www.statista.com/statistics/1312584/ukrainian-refugees-by-country/>
41. Standford medicine children's health hospital. (2023). *Age-Appropriate Speech and Language Milestones*. Pieejams: <https://www.stanfordchildrens.org/en/topic/default?id=age-appropriate-speech-and-language-milestones-90-P02170>
42. Svence G. (2019). Bērna runas attīstība pirmsskolas vecumā. *Latviešu valodas aģentūra*. Pieejams: https://maciunmacies.valoda.lv/wp-content/uploads/2019/10/SVENCE_Berna_runas_attistiba.pdf
43. Šalme A. (2011). Latviešu valodas kā svešvalodas apguves pamatjautājumi. *Atbalsts valsts valodas apguvei un bilingvālajai izglībai*. Pieejams: https://maciunmacies.valoda.lv/wp-content/uploads/2020/02/Met_LAT_3.pdf
44. The Pennsylvania State University. (12.01.2018). Why Observe Children? Pieejams: <https://extension.psu.edu/programs/betterkidcare/news/why-observe-children>
45. Thomas J. Scheff. (1990). *Microsociology : discourse, emotion, and social structure*. Pieejams: <https://archive.org/details/microsociologydi0000sche>

46. Tomele G. (2022). Bērna valodas attīstības veicināšana un valodas traucējumu korekcija Montesori pedagogijas aspektā. *Liepājas Universitāte. Izglītības zinātņu institūts*. Pieejams: https://www.liepu.lv/uploads/dokumenti/prom/Promocijas%20darbs_Tomele_24_01_22.pdf
47. Trafton A. (03.05.2023). Scientists discover how mutations in a language gene produce speech deficits. *MIT News*. Pieejams: <https://news.mit.edu/2023/scientists-discover-mutations-language-gene-speech-deficits-0503>
48. Valsts izglītības satura centrs (2018). Kompetenču pieeja mācību saturā Skola2030. Caurviju prasmes pirmsskolā. Rīga: *Valsts izglītības satura centrs* | ESF projekts Nr.8.3.1.1/16/I/002. Pieejams: <https://mape.skola2030.lv/resources/357>
49. Valsts izglītības satura centrs (2018). Kompetenču pieeja mācību saturā Skola2030. Pirmsskolas mācību programma. Rīga: *Valsts izglītības satura centrs* | ESF projekts Nr.8.3.1.1/16/I/002. Pieejams: <https://mape.skola2030.lv/resources/10>
50. Yang N., Shi J., Lu J., Huang Y. (15.07.2021). Language Development in Early Childhood: Quality of Teacher-Child Interaction and Children's Receptive Vocabulary Competency. *Frontiers in Psychology*. Pieejams: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2021.649680/full>
51. Weiss K. (21.07.2021). Language Development in Preschoolers. *Preschool.org*. Pieejams: <https://preschool.org/preschool-language-development/>

Galvojums

Es, Karīna Care

apliecinu, ka darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u. c. avoti norādīti literatūras u. c. avotu sarakstā. Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u. c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, pētnieciskajā darbā un tā pielikumos norādītas atsauces.

Darba autors

Karīna Care

(vārds, uzvārds)

(paraksts)

Datums: 21.12.2023.